

עומקא דפרשה

התורה לחיבורא או שיעור
קובעי
עיתים

ערש"ק ג' כסליו תשע"ז

מאמרים

קושיא

הערות לפרשת השבוע

הערות לדף היומי

תגובות

תולדות - תאומים בהלכה

גליון
שנ"ב

תאומי סיאם; בכורה, ירושה ופדה"ב הרב אריאל בן שלום

א] בשו"ת ישעות מלכו [בסופו], מביא דברי ס' 'לקוטי תורה'; טעם "ויתרוצצו הבנים בקירבה", בשביל שלא ידבקו - ויהיו 'אדם אחד עם ב' ראשים' [תאומי סיאם - בלע"ז].¹

ויש לדון במידה [וחלילה] הם היו 'תאומי סיאם', לגבי קבלת הבכורה; דאין מקום לומר שרק א' יקבל הבכורה - דהי מנייהו מפקת, ויש לעיין; אם שניהם היו מקבלים הבכורה.

ב] בגמ' מנחות לו. איתא, הווא גברא א"ל איתליד לי ינוקא דאית ליה תרי רישי, [הנדון; לענין פדיון בכור] כמה בעינן למיתב לכהן, אתא הווא סבא תנא ליה חייב ליתן לו 'י סלעים, ע"כ. כלומר: שיש לו דין של שני בכורות.

ועתה יש לדון, לענין חלק בכורה אם מקבל בירושה פעמיים חלק בכורה, וכמו שיש לו שני פדיון הבן.

ג] התוס' שם בד"ה 'או', מביאים מדרש: אשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם אחד שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך, ונשא אשה, והוליד בנים כיוצא בו - בשני ראשים, וכיוצא באשתו - בראש אחד; וכשבאו לחלוק בנכסי אביהם, מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים, ובאו לדין לפני שלמה, ופסק לו: שמגיע לו חלק אחד בלבד. והוכיח לו זאת; בכך ששפק מים רותחים בראש א', ואף הראש הב' צעק, רואים שזה אדם אחד. ע"כ דברי המדרש.

ועכשיו יש לתמוה, מ"ש מפדיון הבן שחייב כמו שנים, ובירושה מקבל כאדם אחד. וי"ל, דעל כרחק נמ"ש כן שבאמת האדם עם ב' ראשים מוגדר לאדם אחד - וכמו שהוכיח שלמה, אלא **שחשוב כשנים**, ועתה לגבי פדיון הבן, יש לפדותו כב', מאחר **דחשוב כשני בכורות**.²

אמנם לגבי ירושה כבר ייסדו האחרונים, ומבואר בקובץ שעורים ח"ב סי' י"ב; דגדר ירושה היינו שהבן קם תחת אביו. ומבואר בזה, דחלק ירושה משאר הקנאות; דכל הקנאת חפץ, הרי החפץ יוצא מרשות הבעלים לרשות הקונה, משא"כ בירושה **הירוש נכנס לרשות המת**.

ועתה, שנדון באדם שיש לו ב' ראשים, כמה נכנסו לרשות המת, פשוט שא' נכנס ולא שנים. ולכן, אף דבאמת חשוב כשנים - בפועל נכנס אחד לרשות המת, וממילא מקבל בירושה חלק א' בלבד.

ד] אמנם כ"ז לענין ירושת פשוט, אולם לגבי חלק בכורה **'מתנה'** קריה רחמנא, וא"כ לא בעינן שייכנס לרשות המת, אלא הוה כשאר הקנאות שהממון נכנס לרשות הירוש, ועתה כיון שחשוב כשנים מגיע לו ב' מתנות, וכמו בפדיון הבן דחשיב כשנים.

ועתה יש לחקור בדין חלק בכורה אי זה משום חשיבות של הבכור, וממילא בא' עם ב' ראשים חשוב כב' בכורות - ומקבל ב' חלקי בכורה, או דחלק בכורה אינו מחמת חשיבותו של הבכור, אלא **מחמת המציאות של הבכור שנולד ראשון לאביו**, וממילא אדם עם ב' ראשים מוגדר שרק א' נולד ראשון להוריו, וממילא מקבל חלק בכורה אחד.

ה] והנה כתב הדבר אברהם ח"א סי' כז, לחקור: בבן יחיד והוא בכור שנוטל את כל נכסי אביו אם יש בו דין בכורת נחלה או לא, כלומר: אם נוטל הוא את כל הנכסים רק בתורת פשוט או דחלק בכורה נמי מעורב בזה, דאמרינן דלא גרע מיש לו אחין שנוטל פי שנים בתורת בכורה.³

1. ועי' בשפת אמת' במנחות לו., דג"כ כתב; דהדיבוק בין ב' עוברים יוצר 'עובר עם ב' ראשים' - 'תאומי סיאם', וכתב שם: דבכה"ג לא הוה 'טרפיה', ועפ"ז ביאר הסוגיא שם. וכתב הבן יהוידע שם, וז"ל: הנה פה עיריני בגאדא היה עובר, בבטן בהמה כשבה אחת, שהיה לו שני ראשים, והביאו אותו לפנינו. ואחר שנה, נולד מאשה אחת ילד שיש לו שני ראשים. ע"ש.

2. והנה כתב רש"י שם בד"ה: עשר סלעים, וז"ל: ואע"ג דיולדת תאומים לא יהיב אלא ה' סלעים כדאמרינן בפ' יש בכור לנחלה (בכורות מח), אפ"ה התם הוה משום דאי אפשר לצמצם, אבל הכא חד הוה ואפשר לצמצם שיצאו כאחד והוי שניהם פטר רחם. ע"כ. ולפי האמור אף שקרא ויצא ראש א' קודם, נמי חשיב לידה אחת, דס"ס הגדרת האישי - אדם א', [ורק חשיבותו כב']. וממילא הלידה הוה לידה אחת.

3. והנה הנהיבות המשפט רע ט' מייסד דחלק בכורה האחים נותנים לבכור, ולפ"ז אין מקום לחקירת הדב"א, [אא"כ נימא דהוא נותן לעצמו], אמנם ברש"ם בב"ב קכד. ד"ה

וכתב נ"מ לדינא; לענין מעשר בהמה כגון שנפלו לו טלאים מאביו והוא בן יחיד ובכור אם חייבין במעשר בהמה או לא. דהנה בכור שנוטל פי שנים חלק בכורתו פטור ממע"ב, דהא לאו ירושה היא אלא מתנה קרי' רחמנא, ומתנה פטורה ממע"ב, וכיון דחלק בכורה פטור ממילא גם מחצית השניה שנוטל בתורת ירושה כפשוט נמי פטורה לפי שמעורבין הן יחד וכל הספיקות לאו בני עשורי ניהו. ולפ"ז בירוש יחיד - והוא בכור; אי אמרת דאין בו דין בכורה והכל מתורת 'ירושת פשוט' בא לידו, חייב במעשר בהמה לכו"ע, אבל אם יש בו גם דין בכורה ומתנה קרי' רחמנא פטור ממע"ב.⁴

והסיק; שבעיקר הדבר מצד עצמו הסברה הישרה גוזרת דלא שייך ענין בכורה שקראו הכתוב פי שנים אלא כשיש חלוקה בין האחין, אבל כשאין שום חלוקה אלא שאחד יורש את הכל איזה מקום יש כאן לבכורה. עכ"ד.

אמנם נראה דהדבר תלוי בחקירתנו מה סיבת חלקו של בכור, אם מחמת שנולד ראשון או מחמת חשיבותו, דאם משום חשיבותו זה רק שייך בייחס לאחרים, ומכיון משאין לו אחים לא ניכר חשיבותו, אולם אם זה מחמת שהוא 'ראשון' זה גם שייך אם הוא יחיד.

ו] והנה הסיק הדב"א מד' הרמ"ב בב"ב דאין דין בכורה לבן יחיד. דהנה כתב ביד רמ"ה [בב"ב קכז] במי שנהיה בכור לאחר מיתת האב, וכגון: טומטום שנקרע לאחר מיתת האב, ונמצא זכר; דכל עוד שלא נקרע אינו נחשב 'יורש' - ונמצא הבכור בשעת מיתת יורש לבד, ורק לאחר שנמצא זכר נהיה עוד יורש, דאף בכה"ג נוטל הבכור ב' חלקים, והפשוט חלק א'. ומוכרח שם דבזמן המיתה לא היה לו שם בכור, וזאת משום דהיה יורש יחיד.⁵

וא"כ חזינן דבכור אינו תלוי במה שנולד ראשון, אלא בחשיבותו על האחים - ולכן כשהוא יורש יחיד אין לו חלק בכורה, ועתה בנדונינו; אף אדם עם ב' ראשים - דחשיבותו כפולה, הרי שמקבל ב' חלקי בכורה. ועתה נשוב לראש: דאם [חלילה] יעקב ועשיו היו 'תאומי סיאם' - שניהם היו מקבלים הבכורה.

מעשה רב בברכת ברית תאומים הרב נחום באדנער

נחלקו הפוסקים האין לנהוג בברית תאומים:

י"א לברך על כל תינוק בפני עצמו. [טור יו"ד סי' רס"ה בשם בעל העיטור, ריב"ש סי' שפ"ד בשם הריטב"א, (וביאר שיטתם, שכיון שכל אחד מצוה בפני עצמה, ושאינו משחיטה שפטור כמה בברכה אחת, שאפשר לשחוט כמה בבת אחד, [וע"ע בב"ח] והוא עצמו חלק עליהם) ועי' להלן 'יוש שהכריעו']

וי"א שימולם ויברך ברכה אחת לשניהם. [תשובת הרא"ש (כלל כ"ו, ד' הובא בטור שם, ועוד, וש"ע סי' רס"ה ס"ה (המחבר והרמ"א) (ומפני שמוטל על אבי הבנים למולם ואינו נגמר חיובו עד שימול שניהם, יברך ברכה אחת לשניהם)]

ויש שכתבו כדי לצאת כל הדעות שיש לנהוג שלא יבואו שני התינוקות יחד, אלא יפסיקו ביניהם ויברכו לכל אחד כל הברכות. [ב"ח, וש"ך שם סקט"ו, בשם המהרש"ל יש"ש חולין פ"י ס"ט, חכמת אדם כלל קמ"ט סע' כ"ה, פתחי תשובה בשם שו"ת דרכי נועם סי' כ"ז, והרבה פוסקי זמננו, (ובאמת אף שבזה גרם חיוב ברכה שני אפילו למ"ד ברכה אחת לשניהם, מ"מ הריב"ש (שם) כתב שאין לגרום ברכה שא"צ, ויש לעיין אם

'עד דמטיא לידה', לכאורה מבואר דחלק הבכורה היינו מהאב, וכן ברבינו גרשום שם, ולפ"ז א"ש היטב.

4. והוסיף; דאין לומר דס"ס דל מהכא בכורה, חלק פשוט אית בהא, וחייב בבכורה. דלכאורה פשוט דאי אפשר כלל שיחולקו שני מיני קנינים בדבר אחד, שאם מחצית הנכסים נתונה לו במתנה א"א לחול עלה שם ירושה, שאין מקום לירושה אחרי שקנינים הם לו במתנה. ע"כ.

5. ואין לומר דבאמת הו"ל חלק בכורה כבר בזמן המיתה, ולכן נטל ב' חלקים, דאם בזמן המיתה היה לו חלק בכורה, הרי חצי מהנכסים היה חלק בכורה, והרי קי"ל דאין טומטום מגרע מחלק בכורה, נמצא דהו"ל לבכור לקבל ג' רבעים בירושה [חצי מהנכסים בתור חלק בכורה, ועוד חצי מחלק פשוט - שזה עוד רבע בנכסים], והרי הרמ"ה אומר שמקבל רק שני שלישי בנכסים, ודוק. [ונבדוק זה ע"פ בשיעורי רבי שמואל בבא בתרא, ל"ד קכז, אות עד].

נאמר אפילו כשמפסיק]

דעת מרן הגר"ש זצ"ל שיש להכניס תינוק אחד, למולו, להוציאו ולהפסיק כחמש דקות, [והוסיף שאין צריך דוקא לאכול בהפסקה הנ"ל, אבל אפשר לומר למשתתפי הברית שמי שרצוה לאכול - יכול]. ואחר כך מכניסים התינוק השני ומלים עם ברכה. ושכן המנהג, [ובמקום מנהג א"צ לחשוש "לגורם ברכה שא"צ"] ולגבי ה"שהחיינו" המנהג לברך שוב, ויש מהדרים לקח פרי חדש (או בגד חדש) אבל אין זה אלא הידור, וגם בלא זה המנהג לברך שוב "שהחיינו". [וכ"כ בהק"י ברכות סי' כ"ח בארוכה, ע"ש]. לגבי ברכת הגפן, נקט שבאמת אין לברך עליו פעם שני, [וביאר דשאני מד' כוסות ששם כיון שכל כוס מצוה בפני עצמו נהגו בני אשכנז לברך על כל כוס וכוס, משא"כ כוס של ברית שאינו חיוב כ"כ אלא משום שאין אומרים שירה אלא על היין, וא"צ לשתות מלא לוגמיו, אלא טעימה משום כבוד הברכה]. אמנם אם כשבירך על כוס הראשון לא ידע שיכבדו אותו בברכות של התינוק השני, אז צריך לברך שוב על כוס השני.

אמנם דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל כהש"ע וסייעתיה שאסור לגרום ברכה שאינה צריכה ולכן יש למולם ביחד עם ברכה אחד. ושכן עיקר מנהג אשכנז מקדמא דנא. מעשה שהיה

נולדו תאומים להרה"ג ר' ירחמיאל דוד פריד שליט"א בע"מ ספר "י"ט שני כהלכתו" עמוד, וכיבד רבו מרן הגר"ש זצ"ל ב"ברכות" (היות שכבר היה סנדק בברית קודמת) וכבד מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בסנדקאות. ונהג בברית כפי שפסק לו רבו מרן הגר"ש זצ"ל. (ובפרט שהיה "המברך").

אחרי ברית הראשון קם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל והלך לדרכו לפני ברית השניה. שאל מרן הגר"ש את המוהל (הרב לג שליט"א) "היכן רבי יוסף שלום?" ואמר לו שהלך, ותמה מרן הגר"ש, שהרי כתוב בשלטי הגבורים (מגילה ג', הובא בא"ר סי' תרפ"ז ס"ק ג') שמבטלים ת"ת בפני ברית מילה כיון שנכתרו עליה י"ג בריתות, וא"כ למה הלך כשהברית השניה היא לפניו.

והנה אף שמרן הגר"ש אלישיב לא אמר כלום, בשעת הליכתו (והיה מקום לחשוב שפשוט מיהר ללימודו) מ"מ אחרי כחצי שנה בא אבי הבן לפרד ולקבל ברכת מרן הגר"ש אלישיב להצלתו בפתיחת כולל בחו"ל, ושאלו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אם יפסוק הלכות שם, והשיב הנ"ל, שהולך לתפקיד ראש כולל, ולא כפוסק הלכות. שוב שאלו האם כאשר ישאלו אותו בהלכה האם יענה להם, וענה שאם ישאלו ואדע ההלכה יענה להם. אז שאל מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בתקיפות, אם יהיה ברית של תאומים, וישאלו אותך כיצד לנהוג לענין הברכות, מה תאמר להם? ובקש מרן מבנו להביא ספר שו"ע הרב והראה לו (בסי' ר"ג ס"ו) שכתב שאפילו "מלין את בניו בשעה אחת אין רשאים לחלק אלא צריכין לעשות ביחד כדי שיברך אחד לכולם שכיון שלא יצא די חובת מצוה זו עד שיעשה כולם הרי לא נגמר המצוה עד שיעשה כולם ולכן די בברכה אחת, ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה" עכ"ל.

והוסיף לשאול אם שמע מהפוסק הגדול הגר"א הענקין זצ"ל, שהרי כתב בספרו שמנהג הספרדים לברך ב' ברכות במילת תאומים, הרי א"כ פשיטא ליה שמנהג אשכנז אינו כן, ותמה מרן "איך אומרים שתי ברכות?" וזוהי הבין ברור כמו שחשש, שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל יצא כדי שלא יאמרו שהסכים לדעה זו (שתיקה כהודאה).

ומה שלא חשש לדברי השלטי הגבורים הנ"ל ביאר לשואל (רי"ז שוב שליט"א) שכיון שעשו הפסקה הרי אין זה "ברית לפנינו", ואין קפידא.

דין בדיקה בסימני טהרה

הרב יוסף דב פיינשטיין

ברמב"ם בהלכות מאכ"א פ"א ה"א כתב מצות עשה לידע הסימנים שמבדילין בהן בין בהמה חיה ועוף ודג וחגב שמותר לאכלן ובין שאין מותר לאכלן, שנאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטהמה וכו'.

והריב"ש [סי' קצ"א קצ"ב] כתב דאין סומכין בסימני טהרה על ס"ס ורוב, דיש דין לבדוק הסימנים ולידע שהוא טהור, והוציא זה מדברי הרמב"ם הנ"ל דיש דין בדיקה, ורק ע"י בדיקה ודאית בסימנים מותר לאכול.

והנה הראשונים בחולין [ס"ג ע"ב] הקשו לגבי ביצים דאמאי חוששין לביצי עוף טמא, דהרי רוב עופות הם טהורים, וצריך לילך אחר רוב, מבואר דלגבי איסור אכילת מינים טמאים הולכין אחר הרוב, ולכאורה זהו דלא כמש"כ הריב"ש דאיכא דין בדיקה ולא אזלינן בתר רוב באיסור אכילת מינים טמאים.

ולדעת הרמב"ם דאין לוקין על היוצא מן הטמא, דא"י עיקר האיסור, א"כ י"ל דקיל גם לענין זה דליכא בהו דין בדיקה, דאיסור דיוצא אינו חמור כמו העיקר, אבל לדעת התוס' [ס"ד ע"א] דלוקין על יוצא א"כ הוי ממש כמו האיסור עצמו ואין קולא באיסור יוצא, ואמאי ליכא בהו דין בדיקה.

ולכאורה החילוק הוא דבעופות עצמן דבהם יש את הסימני טהרה וטומאה, והעופות הם סיבת האיסור, אבל היוצא ממנו אין בהם לסיבת האיסור אלא הוי רק תוצאה מדין האיסור של העיקר, והדין בדיקה נאמר לבדוק שאין את סיבת האיסור, ומש"ה רק על העופות שבהם יש את סיבת האיסור יש בהם דין בדיקה, ולא על היוצא ממנו. אמנם עדין צ"ב דאמאי דין הבדיקה הוא רק על הסימנים שהם סיבת האיסור, ולכאורה דין הבדיקה צריך להיות על האיסור אכילה, דצריך ודאות שאין עובר על האיסור אכילה, וזה איכא גם ביוצא ממנו.

והנה בסוגיא בדף ס"א מבואר דאיכא ד' חילוקים בין עוף טמא לטהור, והם הסימני טהרה, [אינו דורס, אצבע יתירה, יש לו זפק וקורקבנו נקלף], ובתוך הכ"ד עופות שאסרה תורה יש עופות שיש להם ג' סימני טהרה או ב' או סימן טהרה אחד, ונשר אין לו כלל סימני טהרה, והגמ' בעי למילף מהנך עופות גם לשאר עופות דיהי אסורין, ולדוגמא בפרס ועוזיה יש להם סימן טהרה אחד בעי למילף מינה גם לעופות אחרים דיש להם סימן אחד דיהא אסור, ותלי הגמ' במה דיש להם סימן טהרה אחד, ולא במה דיש להם ג' סימני טומאה, ונראה מזה דכלל דמילתא הוא כמה סימני טהרה אית ליה, ולכאורה אמאי תליא ההיתר באית ליה סימני טהרה, והרי העיקר דאם אית ליה סימני טומאה אז הוא דאסור, ופרס ועוזיה דאית ליה סימן טהרה אחד אית ליה ג' סימני טומאה, וקושית הגמ' היה צריך להיות דנילף דבאיכא ג' סימני טומאה טמא, ולא במה דאית ליה רק סימן טהרה אחד, הגמ' תלי לה בסימני טהרה להתיר ולא בסימני טומאה לאסור. ונראה מזה דלעולם במינין הטהורין צריך את הסימני טהרה לטהר ולהתיר, ולא דמה שיש סימני טומאה הוא האוסר, וע"כ זהו כל תלית הגמ' כמה סימני טהרה איכא ולא כמה סימני טומאה איכא. [וזה רק לפי פ' רש"י ותוס' שם בסוגיא, אבל למה שהביאו הראשונים מרמב"י לפרש איפכא, באמת פ' הסוגיא על סימני טומאה ולא על סימני טהרה].

וכן מבואר בדברי הגר"ח דכתב לבאר בדעת הרמב"ם דאיכא ב' סוגי סימנים, דדורס הוי סימן טומאה, ושאר סימנים הוי סימן טהרה, ולדעת הרמב"ם לא סגי במה שאין בו סימן טומאה, אלא צריך שיהא בו סימן טהרה, וחזינן כן דאיכא דין של סימני טהרה. וכדברי הגר"ח כבר כתב כע"ז המורכב"מ בדעת הרמב"ם, ועיין גם בפלתי בדרך נשר. ולכאורה הא דתלינן ליה בסימני טהרה ולא בסימני טומאה, הוא כמו דמבואר בתורה לגבי סימני בהמה דכל שהוא מפרס פרסה ומעלה גרה מותר לאכול, וכל שאינו מפרס פרסה ומעלה גרה אסור, דהתורה תלתא אם איכא סימני טהרה, ולא תלתא באיזה סימן חיובי של טומאה.

ולכאורה נראה דדברי הריב"ש דבעינן בדיקה לדעת את הסימני טהרה מתבארים יותר דהוא משום דאיכא דין דסימני טהרה, דצריכין את הטהרה באופן חיובי, ובה נאמר דין בדיקה שלא לסמוך על הרוב, אבל אם הוא איפכא דבעינן דין טומאה ל"ש דין בדיקה.

אכן יל"ע בביאור הדבר דמהיכ"ת דיהי דין דבעינן סימני טהרה, דא"צ סיבה להתיר אלא צריך סיבה לאסור, וצריך דיהא סימן טומאה בשביל לאסור.

והנה הדין בדיקה למד הריב"ש מדברי הרמב"ם דכתב דמצוה לבדוק בסימנים כדי "להבדיל" בין טהורה לטמאה, ונראה דנאמר בזה הלכה של הבדלה מטומאה, דלא סגי במה שאינו טמא אלא צריך שיהיה מובדל מטומאה, שיהיה מופקע מטומאה, ולזה צריך סימן טהרה שיהיה מופקע מכל צד טומאה, ולא סגי במה שאין בו סימן טומאה, אלא צריך שיהא סימן טהרה. [ועיין רמב"ן פרשת שמני דכתב דעיקר הטומאה והטהרה תליא בדורס, ושאר הסימנים הוי הוכחה דאינו דורס, והיינו דאף דבפועל אינו דורס יש בו צד קרוב לדריסה, וצריך את הסימני טהרה להפקיע אותו מזה, ונראה דזה לאו משום דצד דריסה הוי הוא גופא סיבה לטומאה, אלא זה מהלכות הבדלה צריך דיהא מופקע מטומאה].

וזהו ג"כ הדין בדיקה, דמהלכות הבדלה נאמר דצריך שיהיה מופקע מצד טומאה, וצריך לדעת את הטהרה.

ולפ"ז נראה דכ"ז שייך רק לגבי העופות עצמם דבהם הצריכה התורה סימני טהרה משום דבהם שייך צד טומאה וצריך את הטהרה באופן חיובי, אבל ביוצא מטהור א"צ את הטהרה באופן חיובי, דהיוצא אין בו סיבת האיסור כלל, אלא מכא דיוצא מטמא הוא אסור, אבל מה דאין יוצא מטמא ממילא הוא טהור, והיוצא מטהור אינו טהור משום דאית ביה סיבה חיובית לטהרה, אלא משום דלית בהי כלל סיבה לטומאה, דאינו יוצא מטמא, דכל האיסור נאמר על יוצא מטמא, ואין ביוצא מן הטהור כלל את האפשרות להיות טמא דיהא נאמר עליו דין הבדלה והפקעה מטומאה, דהרי אינו הסיבה לטומאה אלא תוצאה ממנו. ולפ"ז א"ש דל"ש בהו כלל דין הבדלה לדעת את הטהרה באופן חיובי, אלא כל דלא יצא מטמא מותר, ולהכי ל"ש בהו בדיקה, ורק בעופות עצמם צריך דיהי בהם דין טהרה באופן חיובי, ויש בהם דין הבדלה. [ובעיקר הגדרת יוצא דהפי' הוא דאין בו סיבת הטומאה, כן נראה ברמב"ן ס"ד ב' דכתב דאין לוקין על יוצא משום דאינו שרץ השורץ על הארץ, ויל"ד בזה ואכמ"ל].

ב

והנה הריב"ש הוכיח דיש דין בדיקה ואין הולכין במינים טמאים אחר הרוב, הוא הוכיח זה מדברי הגמ' דההולך בדרך ומצא בהמה דהיא ספק, חושש גם לערוד, ואף דערוד הוא מיעוטא חיישינן ליה, וחזינן דאין הולכים אחר הרוב במינים טמאים. והנה עוד מוכח זה מכל הסוגיא דעוף הבא לפנינו צריך שיכיר שאינו מכ"ד עופות שאסרה תורה, והרי רוב העופות טהורים, ואמאי אין תולים בעוף הבא לפנינו שהוא מהרוב. והרי הראשונים הקשו כן על ביצים דאמאי חוששין לביצי עוף טמא, דהרי רוב העופות טהורין, ואילו על העוף עצמו שבא לפנינו לא הקשו דנלך אחר הרוב שהוא מעופות הטהורים, ולא נחשוש לעוף טמא. וכבר הקשה כן הפלתי בסי' פ"ג סק"ד. [ותי' הרמב"ן על ביצים דמצרפים מיעוטא דטריפות ל"ש בעופות]. ולכאורה מזה מוכח כהריב"ש דעל העוף עצמו יש דין בדיקה ומש"ה לא אזלינן בתר רוב.

אמנם לכאורה יל"ד דבעוף הבא לפנינו ל"ש לדון בו רוב, דהרי הנידון כאן שיהיה רוב אינו רובא דליתא קמן, דרובא דליתא קמן כגון בטריפות הוא משום דיש רוב בטבע שאינם טריפות, וטבע זה שייך בכל העופות, אבל

כאן אין שייך רוב בטבע שהעופות יוולדו למינים טהורים, דטבע זה אינו כלל במי שמעיקרו נולד במינים הטמאים ופשוט, אלא הנידון כאן הוא משום רובא דאיתא קמן, דרוב עופות בעולם הם טהורים, ונימא דעוף הבא לפנינו פריש מרובא, וכמו עיר שרובה עכו"ם דהפורש מהעיר מחזיקים אותו כעכו"ם, וגם קושית הראשונים על ביצים הוא משום רובא דאיתא קמן. אמנם נראה דל"ש לדון בעוף כל דפריש, דהרי אין הספק רק על אותו עוף המסוים, דכיון דיש ספק בעוף זה יש ספק בכל העופות ממין זה, שמא מין זה הוא מהנך כ"ד עופות שאסרה תורה, וספק על מין זה מהו ל"ש להכריע מכח הפרישה של העוף הבא לפנינו, דאין מכח הפרישה על העוף המסוים יכריע זה גם על עופות אחרים שלא פרשו, ובודאי דספק על המין ל"ש להכריע מכח מעשה הפרישה בעוף זה, וממילא דהכל נשאר בספק וגם עוף זה, והגע בעצמך אם היה לו ספק מוקדם בהך מין מהו, שהיה מכיר מכבר מין זה והיה מסופק בו, ועכשיו בא לפנינו עוף אחד מאותו המין בודאי דאין יכול להכריע לו את הספק מכח דעתה איכא כל דפריש. וכל קושית הראשונים הוא על ביצים משום דכל הביצים מינם שוה, דכולם הם ביצים, ובהכרעה על הביצה המסוימת אין בזה הכרעה על ביצים אחרות רק על ביצה זו, והוי ספק מסוים על ביצה זו, ומשורה שייך להכריע מכח הפרישה, אבל בעופות אין לדון רוב, דלעולם אין שייך להכריע מכח פרישה רק על מה שפרש, ולא על ספק כללי.

[אכן הר"ן בדף ס"ד כתב דאיכא חילוקים בסוגי הביצים, דכל עוף יש לו צורה אחרת ואפשר להכירו, וא"כ נמצא דספק בביצה זו הוי ספק בכל הביצים בצורה זו, ובהכרעה על ביצה זו מכריעים הספק הכללי דביצה בצורה זו. אמנם אולי יש לחלק דבביצה אין שם הספק על ביצה בצורה זו, דאין הצורה מהות הדבר, וא"י אלא סימן צדדי דאפשר על ידו להכיר מהיכן יצא, אלא הספק על ביצה זו הוי ספק על שם ביצה, אבל מין עוף הוא מהות הדבר, והספק על עוף המסוים הוי ספק על עוף ממין זה, ושם הספק מתייחס ממילא לכל המין, והכרעה על העוף הוי הכרעה על המין]. [המשך א"י"ה בשבוע הבא].

רוב' בנידון הדגים בימינו הרב ישראל מאיר מורגנשטרן

בשבוע שעבר התפרסם ב'עומקא' מאמרו המקיף של הרב אלחנן גרינבלט שליט"א בעניני טהרת הדגים. היות וראיתי שכבר כתב ידידי הרש"פ שליט"א תגובה למאמרו בטוטו"ד, אמרתי אציגה נא מאשר איתי בעניני טהרת הדגים, באחד הפרטים היסודיים בסוגיה זו, מאחר שכמה מהת"ח בשכונה דנו עימי בענין זה וקשורים ג"כ למאמר הרב הנ"ל, ובחסידי הש"ת דלינא חספא ואשכחית מרגניתא תותה. (יש להקדים שבנידון הדגים כיום יש כמה וכמה סוגיות לדון בהם, וכאן אנו דנים רק בסוגיה מסוימת של 'רוב'. וראה עוד בספר 'דגים טהורים').

הטענה שטענו, והיא הרגשת הלב אצל רבים, עכ"פ בהשקפה ראשונה בסוגיה זו, שכיון שעד היום הדגים שהגיעו אלינו מידי הגויים היו טהורים, ולא שמענו כי אם על מקרים בודדים ונדירים שהגיע דג אחר, ניתן לסמוך גם שדג שנקנה מכאן ואילך הינו כרוב הדגים שהגיעו עד היום שם טהורים, 'הלך אחר הרוב'. (זו הטענה הבסיסית אמנם בסגנונות שונים).

יש לברר ולהגדיר נידון זה מה הגדרתו ההלכתית. ראשית, נידון זה שייך אולי ל'רובא דליתיה קמן' ולא ל'איתיה קמן', שהרי אין לנו שום ידיעה מה היה הרוב באותו מפעל באותו יום, אולי הגיעו למפעל באותו יום רוב דגים טמאים? וגם לא בדקנו בחנות מה היו רוב הדגים. (השאלה מתי נחשב שעת הפרישה, ואכמ"ל). אלא הנידון על מיון הגוי, שעד כה תמיד מיין כראוי והעביר לנו את המין המבוקש, ונימא שכיון שעד היום מיין כראוי מסתבר שכן עשה גם עכשיו, ולכא' נימא שיש כאן 'רוב' מעין 'רוב עמי הארץ מעשרין'.

יש לחדד את השאלה, במקרה שאדם רגיל לרכוש מגוי בשר שיש בו סימן או שני חותמות, ובמקרים שנים רבות שרכש מהקצב הגוי תמיד הבשר היה מסומן או סגור בחותמות. לאחר עשרים שנה ראה שקהל זה הדבר, והפסיק לבדוק אם יש סימן או חותמות, האם יוכל לסמוך על שעד היום לא רימהו, ויש כאן רוב. ודאי שלא, ומדוע לא? יסוד זה יוסבר בע"ה בהמשך במקורו בסוגיית הש"ס והפוסקים. (אמנם יש להדגיש שבכל דברינו כאן אנחנו לא עוסקים כלל בדיני חזקה רק בדיני רוב!). אך עכ"פ הדברים ק"ו בנד"ד שאין נאמנות לגוי התאילנדי או הסיני שממין בין הדגים הטהורים והטמאים המגיעים לתוך המפעל, וגם אם מיין עד כה כראוי, אין שייך דין 'רוב' שימין מכאן ואילך כראוי.

*

האמית, שדוגמא טובה יותר לנד"ד כבר מבוארת בגמ' (בכורות יט:כ). על דברי המשנה: "הלוקח בהמה מן העובד כוכבים, ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה, רבי ישמעאל אומר עז בת שנתה ודאי לכהן, מכאן ואילך ספק וכו'". ומקשה הגמ': "מיכן ואילך אמאי ספק, הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן נינהו, והא דאי מילד אוליד", ונאמרו שני תירוצים בגמ': רבא מתרץ שר' ישמעאל סובר כר"מ דחייש למיעוטא, ורבינא תירץ: "אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה לא". ופירש"י: "רובא דתלי במעשה. כגון עיבור הבהמה דתלי בהרבעה ואיכא למיחש שמא לא עלה עליה זכר הילכך ספק". מבואר כאן, לפי תירוצו של רבינא, שלא שייך רוב כאשר הדבר תלוי במעשה. (כמד' שגמ' זו היא המקור ליסוד הנודע בשיבות

ש'רוב' הינו דוקא כשהוא 'טבעי' - 'בטבע ומנהגו של עולם'. ביאור הדבר מסביר נראה לענ"ד שכל המושג של רוב, גם כשליטתה קמן מבוסס ע"כ שדבר זה שלפנינו מסתבר שהגיע מהרוב, אך כשתלוי במעשה אין כאן רוב באופן מעשי, רק יש רוב שתתרחש פעולה כלשהי, ולא ניתן לומר ש'הגיע מהרוב' כשהרוב 'בכח' ולא 'בפועל'. כמובן גם אם הביאור הוא אחר אי"ז נפק"מ לנידון שלפנינו, וראה עוד להלן שלכא' תלוי במחלוקת הראשונים).

א"כ נמצא, שלפי רבא הולכים גם אחר רוב התלוי במעשה ולרבינא לא, וא"כ יש לברר האם להלכה נקטינן כרבא או כרבינא. הרא"ש (בכורות פ"ג ס"א) מביא את דברי רבינא וכלל לא מזכיר את תירוצו של רבא, מבואר שכן נקטינן. וכן הביאו הראשונים את דברי רבינא בכמה וכמה סוגיות, ונקטו שאין הולכים אחר הרוב בכה"ג. (כן נקט הרמב"ן במלחמות קידושין כא: מדה"ר בסוגיה דסבלנות דכר פשוט שאין הולכים בתר הרוב כשתלוי במעשה, וכן מבואר ברמב"ן חולין יב. ובר"ן על הר"ף חולין ג. בסוגיית רוב). וכן כתב רע"א (שו"ע י"ד ס"ב ב סעי' ב') כדבר פשוט: "ולדין דקיי"ל כרבינא".

אמנם, רע"א (שם) תולה דין זה של רוב התלוי במעשה במחלוקת הראשונים, אם הוא דין דרבנן או דאורייתא, לתוס' ולרשב"א מדרבנן ולרמב"ם מדאורייתא. כמ"כ בבית אדם (שער רוב וחזקה ס"ד) נקט שמדאורייתא גם רוב התלוי במעשה הולכים אחריו, ודברי רבינא רק מדרבנן, והביא ראיה לכך מ'רוב ע"ה מעשרין הן'. (ראה עוד להלן החילוקים מדין זה). עכ"פ סתימת דברי הראשונים הנ"ל שנקטו לכלל זה כדבר פשוט מדינא משמע שנקטו שזהו דין דאורייתא וכלל ככל כללי רוב.

*

ברם, הקשו הראשונים מהכלל ש'רוב בעילות הלך אחר הבעל', ומדוע, הלא תלוי במעשה. ומצינו שני דרכים בזה, (א) תוס' בבכורות שם תירצו: "וי"ל דתשמיש דאדם לא חשיב תלי במעשה כמו תשמיש דבהמה דפעמים דבהמה צריך להרביע, כדאמר בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צא). מותר להכניס כמכחול בשפופרת". וצ"ב מה כוונתם הלא בכל גווני תלוי במעשה. ולכא' צ"ל שתוס' נקטו שגם דבר שאופן טבעי כך דרכו של עולם להעשות בדרך כלל הולכים בו אחר הרוב, וגם זה נחשב 'טבעי', כבעילות הבעל, אך דבר שצריך התערבות חיצונית שאינה 'טבעית' אין הולכים אחר הרוב. אף שהמציאות הידועה לנו כמבואר בגמ' הינה שבסופו של דבר רוב בהמות מתעברות ויולדות בשנתם הראשונה, אם באופן טבעי ואם ע"י התערבות אדם, מכל מקום כל שאינו באופן טבעי אין זה רוב.

(ב) הרמב"ן (חולין שם) תי' באו"א: "דכי [לא] אזלינן בתר רובא דתלי במעשה, ה"מ כשמיעוט לא תלי במעשה כי התם, משום דמילתא דאתא ממילא שכיח, אבל היכא דמיעוטא נמי תליא במעשה כי הכא, שוין הם ועל כרחך הרוב מצוי והולכין אחריו כמו שהולכין אחר רוב, שאין רובו ומיעוטו תלויין במעשה". דהיינו שבבעילות שכל אופן היה בעילה והשאלה אם מהבעל או מאחר, תולים ברוב בעילות שהם מהבעל, וכן כתבו עוד ראשונים.

לפ"ז נשוב לנד"ד, בנקודת הדין שלפנינו, שלמפעל הדגים מגיעים דגים טהורים וטמאים והשאלה האם הגוי עשה את מלאכתו נאמנה ומיין כראוי בין הדגים, וידוע לנו שעד כה ברוב או כל המקרים מיין כראוי, לפי תוס' כיון שאין הדבר הזה 'טבעי' שימין, ושימין כראוי הרי שאין כאן רוב. וגם לרמב"ן כיון שבאופן שהמיעוט אינו תלוי במעשה, כלומר, המיעוט אינו זקוק למעשה, שאם לא ימין עשויים להגיע גם דגים טמאים (וכאמור אין לנו ידיעה איזה דגים הובאו למפעל באותו יום, ואם היו רובם טהורים או טמאים), ורק אם ימין יגיעו טהורים. **הגע עצמך**, כשדנים על בהמה שלפנינו אם ביכרה או לא, ויודעים אנו שהמציאות הינה שרוב מוחלט של בהמות מתוך מיליוני או מילארדי בהמות בעולם רובן ילדו בשנתן הראשונה, ובכל זאת אסורים באכילה מכח ספק שמא בכורות הם ולא ילדו קודם לכן, כיון שאין כאן 'רוב' שניתן לסמוך עליו עפ"י כללי ההלכה, כיון שהוא 'רוב' התלוי במעשה!

אך העירוני על זה, שנד"ד כלל לא דומה לסוגיה הנ"ל, ולפי שהמקרה שלנו מיגרע גרע הרבה מהנידון שם, ולפי שפעולת המיון של הגוי, כיון שתלויה בבחירתו אם לעשותה כראוי או לא, דבר התלוי בבחירת האדם כלל לא שייך לומר בו רוב, שאם עד היום בחר בטוב אין סיבה שכן יעשה מכאן ואילך. כשם שאדם שכל ימיו עשה מצוות ובחר בטוב, אין הכרח שיעשה כן גם במיעוט ימיו.

ברם, לענ"ד הוא גופא בכלל דברי הגמ' שאין הולכין אחר הרוב כשתלוי במעשה, ומטעם זה שתלוי בבחירת האדם, וכל הרעיון של רובא דליתא קמן הינו שכן אמור להיות באופן טבעי ולא באופן בחירתי. בפרט לפי איך שהסברנו את דברי תוס' הנ"ל. וראה עוד להלן דברי החזו"א שנראה שלמד שזהו הגדר והכלל ברוב זה.

*

הקשו הלומדים שליט"א מכמה סוגיות שמצינו לכא' שיש רוב התלוי במעשה. נזכרים בע"ה בקצרה.

(א) **רוב עמי הארץ מעשרים**. כאמור לעיל, הבית אדם הוכיח מסוגיה זו שמדאורייתא כן הולכים אחר רוב התלוי במעשה. ובספר ראשית בכורים (עמ"ס ביכורים שם) כתב דשאני התם שגם החזקה תלויה במעשה במירווח וראית פני הבית, ע"כ סגי ברובא דתלי במעשה, וכעין דברי הרמב"ן הנ"ל. ובשו"ת רבנו יוסף מסלוצק (סי' לו ד"ה א, ו בס' מג) כתב לדחות הראיה באופן אחר, דמצוה שאני דכיון דרמי עליו לעשר מחמת חיובא דרחמנא לא איכפת לו דתלוי במעשה, דרובן עושין כתורה וכמצוה. **ברם**, לכא' כלל אין ראיה מסוגיה זו, דשאני התם שיש

חזקת כשרות והרוב מלמדנו שלא הורעה החזקה לפי שאין הע"ה מאכיל טבלים. שוב הראני ידידי הגר"ד פיינשטיין שליט"א שכבר רמזו לזה תוס' (כ. בסוף העמוד) עיי"ש קושייתם שתיצאו: "ועוד דאין להחזיק שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין".

(ב) רוב תינוקות מטפחין, ורוב מקדשי והדר מסבלי: החזו"א (בכורות ס"ח כ אות ד) הקשה מדינים אלו שהולכים בהם אחר הרוב אע"פ שתלויים במעשה. ות"י: "ואפשר דדוקא הכא לא חשיב רוב נבעלות שבעילתן מקרה, ואין בעילת הרוב מחמת סיבה טבעית קיימת, אלא קיבוץ מקרים, וכל רובא עדיף. ולפ"ז הדבר תלוי בשיקול הדעת ואין למדין מכאן למקום אחר, ובזה ניחא דרוב אינן חולבות אלא א"כ יולדות חשיב רוב אע"ג שאין הלידה אלא א"כ קדמה מעשה, אבל הוא עדות של טבע קיימת". בדבריו מבואר לכאן היסוד האמור לעיל, ומתבאר מדברי התוס' שניתן ללכת אחר הרוב גם בדברים התלויים במעשה כל היכא שהמעשה הוא דבר 'טבעי', אך כשהוא 'קיבוץ מקרים' כלשון החזו"א, הרי שאין כאן רוב. ולכאן נד"ד הוא קיבוץ מקרים ולא תלוי במעשה. וכע"ז כתב בשו"ת דברי יציב (חיד"ס סי' קעד ד"ה ויש ליישב). אמנם בבניית אדם (רוב וחזקה ס"ח א) יישב באו"א, שזהו רוב בטבע התינוקות, ואינו קשור כלל למעשים. (ואולי הוא בכלל דברי החזו"א, ודו"ק).

(ג) רובא זבני לרדיא - לכאן אינו נוגע לנד"ד, ששם הוא נידון בדיני מומ"ם, שהקונה יכול לבוא בטענת מקח טעות למוכר, משום שטוען שקנה כפי שקונים רוב בני אדם, וטענה זו תלויה בשאלה אם הולכים בממון אחר הרוב או לא. ואינו שייך לאיסורים כמובן.

(ד) רוב הנישאות בתולות יש להן קול - שם זו סיבה לריעותא, שאם היתה נשאת בתולה היה לה קול.

(ה) רוב מצויין אצל שחיטה מומחין - הקשה כן הפנ"י (חולין ג). עיי"ש תירוצו, והבינת אדם (שם) תירץ שזהו רוב שאינו תלוי במקרים, אלא רוב 'טבעי', ז"ל: "אלא דכן הוא הטבע וכמו רוב מצויין אצל שחיטה מומחין דהכוונה שכן הוא דבר טבעי שאין אדם מתעסק בשחיטה אלא אם כן הוא מומחה דאם היה רוב דתלי במעשה לא אזלינן בתרה על כל פנים מדרבנן".

חזקת חי: לסיום ולהשלמת ענין זה, יש להביא את דברי החזו"א (אישות סי' לא ס"ב) שהקשה מנתינת גט בהניחו זקן בחזקת שהוא חי, והקשה: "ומי לא עסקינן בידוע לנו מספר הזקנים שבעיר והשליח נשתהה בדרך שנים הרבה וידוע לנו שרוב הזקנים כבר שבקו חיים לכל חי, ומ"מ נותן לה בחזקת שהוא קיים, ולא אמרינן בעלה ברובא איתא", "וא"ת, כיון דרובן מתו נדון בו כספינה שאבדה בים דנותנין עליו חומרי מתים. לא דמי, דהתם הנצולין היו ג"כ במאורע של סכנה והצללת נסא רבה או נסא זוטא, אבל זקנים שמאריכין ימים לא פגעו בהם כלל מן המחלות שפגעו ברובן שפחו חיתם, וקיבוץ מקרים אף שמהוים רוב, אינו נידון לרוב, דבעינן רוב טבעי כמו רוב בהמות כשרות, רוב מתעברות ויולדות וכיצ"ב וכדאמרו בבכורות וכו'", ויש להוסיף, כיון דאין כל הזקנים בקיבוץ טבעי הנן בכלל רוב העולם דרובן חיים ואין הזקנים מתיחדין לסוג בפני עצמן, וכו', וכן בכל מקום שאין בין היחידים דבר טבעי הכולל, אלא מקרה קרה לכל אחד מהן, זה המסופק שדין ליה בתר רובא דעלמא". ויתכן שגם יסוד זה נוגע לנד"ד. וצ"ע.

בסיכום נמצינו למדים, שאין הולכים אחר הרוב כאשר הוא תלוי במעשה, אמנם אם הוא תלוי במעשה הנעשה באופן טבעי הולכים אחריו, אך אם הוא דבר מקרי הנעשה בבחירה, אין הולכים אחריו אף שרוב הפעמים זהו המקרה הנעשה. וכפי הגדרת החזו"א שאין הולכים אחר הרוב רק כשהוא רוב טבעי ולא כשהוא 'קיבוץ מקרים'.

כלה שיעיר וחותרו רבי אבא קליינרמן

הנה בענין התפילה בפרשת העקידה יש לעורר בזה בשער בת רבים עוד ענין נחוץ ונשגב.

הנה בפסוק בתחילת פרשת העקידה נאמר (פרק כ"ב פסוק א'), **"ויהי אחר הדברים האלה, הלאה והאלוקים נסה את אברהם וגו'".** ובפירוש הפסוק "אחר הדברים האלה", מביא רש"י מדברי חז"ל שפירושו בזה ב' פירושים, והפירוש השני כתב רש"י, "ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב".

ובתרגום יונתן האריך בזה, וכתב "והוה בתר פתגמא האילין מן די נצו יצחק וישמעאל, ישמעאל הוה אמר לי חמא למירות ית אבא דאנא בריה בוכריא, ויצחק הוה אמר לי חמי למירות ית אבא דאנא בר שרה אנתתיה ואנת בר הגר אמתא דאמי. (פירוש, היה ויכוח בין יצחק לישמעאל, ישמעאל טען שכיון שהוא הבן הבכור של יצחק, ממילא הוא יורש את אביו אברהם. ויצחק טען שכיון שהוא בנה של שרה שהיא אשת אברהם, ואילו ישמעאל הוא רק בן שפחת שרה, ממילא זכות הירושה שייכת לו ולא לישמעאל). עני ישמעאל ואמר, אנא זכאי יתיר מנך דאנא אתגורית לתלסרי שנין, ואין הות צבותי למעכבא לא הוינא מסר נפשי לאתגורא. ואנת אתגורת בר תנמיא יומין אילו הוה כך מנדעא דלמא לא הוית מסר נפשך לאתגורא. (פירוש, ישמעאל טען שיש לו זכות יותר מיצחק, שהוא נימול בגיל י"ג שהיה בר דעת, והיה לו זכות לעכב שאינו

רוצה לימול, ובכל זאת קיים את הציווי ונימול, ואילו יצחק נימול בן ח' ימים בזמן שהיה קטן ולא היה בר דעת, ואולי אם היו מצווים אותו לימול כשהוא גדול לא היה מסכים. א"כ טען שיש לו זכות יותר גדולה מיצחק בזה שהוא הסכים שימולו אותו). מתב יצחק ואמר, הא נא יומיא בר תלתין ושית שנין ואילו בעי קודשא בריך הוא לכולי אבריי לא הוית מעכב מן יד. (פירוש, יצחק ענה לו אני בן שלשים ושש שנה, ואילו הקב"ה יצווה אותי היום להקריב לפניו את כל אברי לא הייתי מעכב, וממילא לא רק באבר אחד הייתי מקיים את רצון הקב"ה אלא אפילו בכל אברי). אשתמעו פתגמין האילין קדם מרי עלמא ומן יד מימרא דה' נסי ית אברהם ואמר ליה אברהם ואמר ליה הא נא. (מיד אחרי הדברים הללו שהיה בין יצחק לישמעאל, שיצחק אמר שהוא היה מסכים להקריב את כל אבריו לפני הקב"ה, מיד ניסה הקב"ה את אברהם וציווה עליו להקריב את יצחק בנו לעולה).

ואכן בסופו של דבר יצחק עמד בניסיון הגדול של העקידה, ומסר את נפשו בפועל ממש לעקידה.

מבואר בדברי התרגום יונתן, שהטענה שישמעאל התפאר בה שמעלתו יותר גדולה מיצחק היתה בזה שנימול בגיל י"ג, שהסכים לקיים את הציווי של המילה, ואפילו שהיה בר דעת והיה לו אפשרות לעכב שאינו חפץ בזה, בכל זאת הסכים לקיים את הציווי.

ומובא בזוהר הק' שכל מה שאנחנו סובלים מישמעאל, ויש לישמעאל אחיזה בארצנו, זה בזכות שהוא נימול בן שלש עשרה שנה. כלומר שהגלות הנוראה שאנו סוברים מאכזריותם של בני ישראל, שעומדים וטורפים כמה מאות שנים בכלל ישראל, הכח שיש לו לכל זה הוא זכות המילה שנימול בן י"ג.

ומעתה אם הזכות הזו עומדת לו כל כך הרבה מאות שנים, א"כ הזכות של יצחק שמסר את כל גופו לעקידה בן י"ז שנה, צריך להיות שהזכות הזו שהיא הרבה יותר גדולה ונשגבה תעמוד לנו ותגן עלינו יותר מזכותו של ישמעאל שעומדת לו עד הדור הזה. והיה צריך להיות שזכותו של יצחק, תעמוד לנו שבזכותו נזכה לגבור על ישמעאל, ויבוא הגואל במהרה בימינו.

וממילא כאשר אומרים את פרשת העקידה, ראוי מאוד לעורר את זכותו של יצחק, שבזכותו הזו נזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו.

והנני לעורר בזה לכל אחד ואחד שישתדל לומר בכל יום פרשת העקידה, ויכוון בכוונה שלמה לעורר את זכותו של יצחק שמסר את כל גופו ואבריו לעקידה, ולבקש ולהתפלל אחר כך מכל הלב שנוכה לגאולה השלמה שיתקיים בנו במהרה הפסוק "כלה שיעיר וחותרו ויעלו לציון מושיעים!!".

זכות הנהרגים על קידוש ה'

ובאמת לא רק יצחק מסר את נפשו לעקידה על קידוש ה', אלא בכל הדורות היו תקופות של ניסיונות נוראים שאלפי אנשים זכו לעמוד בגבורה עלאית ומסרו את נפשם על קידוש ה'. כמו שידועים הסיפורים מהדור של מעשה הצלב ועוד, ואפילו בימי הזעם בשואה היו הרבה יהודים שמסרו את נפשם באהבה רבה לקדש את שם ה'. וידוע המעשה ממרן רבי אלחנן וסרמן ועוד צדיקים, שעמדו בגבורה ובדעת צלולה, וכך מסרו את נפשם על קידוש ה', הי"ד.

ומעתה בוודאי שכל הזכויות הללו עומדות לכלל ישראל הרבה הרבה יותר מזכותו של ישמעאל שנימול בן י"ג שנה, שכל אלו מסרו את נפשם בפועל ממש על קידוש ה'. ולכן באו ונבקש רחמים על גאולתנו ופדות נפשנו, ונעתיר בזה בתפילה להקב"ה שיאמר די לצרותנו, ויגאלנו במהרה בימנו, אכ"ר.

תפילת הצדיקים הרב אבא קליינרמן

"ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו". (פרק כ"ה פסוק כ"א).

ופרש"י, "ויעתר, הרבה והפציר בתפלה. ויעתר לו, נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה וריבוי הוא וכו'", ע"כ.

מבואר שהיה צריך להרבות בתפילה בשביל שהקב"ה יתפייס וימלא את מבוקשו ויתקיים בו "ותהר רבקה אשתו".

ובספר "חכמת חיים" מזקני מרן הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א, כתב לבאר את דברי רש"י הללו, וז"ל: "דברי רש"י אלו, הם לכאורה משוללי הבנה, כי לשם מה דרוש כדי להענות לעתירה ולתפילה, התפייסות והתפתות. ומה היה חסר אם נפרש כפשוטו, שנעתר ה' ליצחק ומילא בקשתו, ותהר רבקה אשתו.

בישוב הדברים נקדים דברי הפסוק להלן (פסוק ל') "ויזד יעקב נזיד וגו'. ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה וגו'". וראה פרש"י שמביא את המדרש, "ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו וכו', ובישל יעקב עדשים להברות את האבל וכו'".

היוצא לנו מדברי המדרש, כי בגלל התפקדותו של עשו, נתקצרו שנותיו של אברהם בחמש שנים. ואם עשיו היה יוצא לאור העולם בזמנו, דהיינו מאוחר יותר בחמש שנים כפי שהיה מעודת להיות, היה אברהם ממלא שנותיו, ק"פ שנים כמו יצחק, ולמה נולד עשיו חמש שנים לפני זמנו, כי הקב"ה נעתר לתפילתו של יצחק שהפציר בה' לרפאות את רבקה מעקרותה והקדים את לידתו של עשיו בחמש שנים".

והוסיף ר' יוסף חיים ואמר על זה גימטריא נפלאה, "ויעתר לו ה'" בגימטריא "חמש שנים".

מעלת ויקרת השפעתו של אברהם אבינו בעולם

מבואר בדבריו דבר נורא, שלידת עשוי גרם שיתקצרו חמש שנים משנותיו של אברהם אבינו, בשביל שלא יראה את בן בנו יוצא לתרבות רעה. וזהו נורא! הלא החיים של אברהם אבינו היו קודש קודשים, כל רגע ורגע של חיים שלו היה מלא בעבודת ה'. וכמו שאומרים על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים", שאברהם היה בא עם הימים שכל ימיו היו מנוצלים ומלאים בעבודת ה'. ומובן מאליו שכאשר כזה צדיק ואדם גדול בענקים נמצא בעולם, הרי הוא משפיע שפע עצום של קדושה וטהרה וכל מידה ומעלה עליה. ומעתה כאשר מחסירים "חמש שנים" מחייו של אברהם אבינו, ברור שההפסד הוא נצחי לכל העולם ולכל הדורות.

ולכן כאשר יצחק התפלל שיוולדו לו בנים, לא הועיל בזה תפילה פשוטה ורגילה, אלא היה צריך תפילה מיוחדת בבחינת "ויעתר" בהפצרה ובריבוי, עד שלבסוף הקב"ה נתפצר ונתפייס ונתפתה לו.

כח התפילה להשלים חסרוננו של אברהם אבינו

ובעומק הדבר נראה שהפסד בזה הוא, שתפילתו של יצחק הועילה לעולם להשלים את חסרון החמש שנים של חיי אברהם. ורואים מזה את יסוד גדול, במעלת התפילה, שתפילה אמיתית ושלמה, בבחינה מסוימת זה משלים לעולם חסרון של חמש שנים, מחיי האדם השלם אברהם אבינו ע"ה. אשר בודאי כל רגע שאברהם אבינו היה בעולם העולם היה נראה אחרת, מ"מ התפילה יכולה להעלות את כל העולם לדרגה אחרת ולהשלים את חסרוננו העצום למשך חמש שנים.

שומע תפילת כל פה

והנה בדברים הללו יש לימוד גדול מאוד, דהנה אומרים בתפילת שמונה עשרה "כי אתה שומע תפילת עמך ישראל ברחמים", ובנוסח ספרד הנוסח הוא "כי אתה שומע תפילת כל פה עמך ישראל ברחמים".

מבואר בזה שכל תפילה שכל אחד מישראל מתפלל לפני הקב"ה, הרי הקב"ה שומע את התפילה הזו. ואפילו אדם פשוט שבפשוטים, כאשר הוא עומד בתפילה לפני מלכו של עולם הקב"ה שומע את תפילתו.

ואם כך הוא אצל כל אדם מכלל ישראל, הרי על אחת כמה וכמה אצל הצדיקים בוודאי שהקב"ה שומע את תפילתם.

וממילא כאשר יצחק אבינו צדיק בן צדיק, מתפלל לפני הקב"ה, אפילו תפילה פשוטה הקב"ה שומע את ומקבל את התפילה.

ובכל זאת רואים כאן שכאשר יצחק התפלל לפני הקב"ה שיזכה לבנים, התפילה לא התקבלה, עד שהוצרך להתפלל תפילה מיוחדת להרבות ולהפציר בתפילה, בכדי שזאת תתקבל.

ולפי המבואר הסיבה לכך היא משום שאם תתקבל תפילתו, ייצא מזה שלבסוף יתקצרו ימיו של אברהם אבינו. ובוודאי שחיי אברהם אבינו האדם הגדול שבענקים הזה היו חשובים ויקרים ליצחק בנו מאוד מאוד, ואילו יצחק היה יודע מהסוד הגדול הזה פשוט שהיה מסכים לחכות ללידת בנו עוד חמש שנים. אלא שיצחק לא ידע מזה, ולכן המשיך להרבות ולהפציר בתפילה. עד שבאמת פעל בתפילתו שמיד תתקבל "ותהר רבקה אשתו", ובאמת זה גרם בסוף שהתקצרו ימיו של אברהם אבינו.

והרי זה לימוד ולקח נגש, שיש ללמוד מכאן שאם רואים שמתפללים ומתפללים על איזה ענין והתפילה לא נענית, צריך לדעת שיש לזה סיבה וטעם כמסל למה התפילה לא נענתה. שבאמת הקב"ה שומע תפילת כל פה, והוא שומע מיד את התפילה, ואם לא נענית יש סיבה טובה למה לא נענית, ואילו האדם היה יודע מזה בוודאי היה משלים עם הסיבה הזו שכן יותר טוב לו, והיה מודה ואומר "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד".

וזהו לימוד וחיוק לאלו שהם חשוכי בנים, שבוודאי הצער על כך הוא גדול מאוד. וכאשר מתפללים ולא נענים, ראוי לדעת שבוודאי יש טעם כמסל למה לא נענים, ואילו היו יודעים מזה היו מודים להקב"ה על כך. ולפעמים יכול להיות שאם יוולדו ילדים הם לא יהיו בנים הגונים, וידוע שהצדיקים מעדיפים יותר שיהיו בלא בנים, מאשר שיהיו להם בנים רשעים רח"ל.

והנני יודע מעשה מאחד שהיה אצל מרן הסטייפלר הגר"י קנייבסקי זצוק"ל, וביקש ממנו בחזקה שיברכו שיזכה לזרע של קיימא, והסטייפלר גער בו ואמר "אתה רוצה בנים רשעים...".

היסוד שצריך לדעת בכל מצב הוא "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד", ובוודאי יש סודות כמסל מדוע כך נעשה הדבר, וכשרואים שהתפילה לא נענית אין להישר או להתרעם על כך, אלא להאמין בהקב"ה שבוודאי עושה כך לטובה.

אמנם באמת אחרי הכל צריך לדעת לא להתיימש מן הרחמים, ולפעמים הסיבה שהקב"ה מביא על האדם איזה צרה הוא משום שהוא רוצה בתפילתו. כמו שרואים בגמרא ביבמות (דף ס"ד א') "א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים". וממילא גם כשרואים שלא נענים ראוי להמשיך ולבקש על כך עוד ועוד.

ומזה גם יש ללמוד על כח התפילה, שרואים מזה כמה חשובה התפילה שבני אדם מתפללים אצל הקב"ה, עד כדי כך שהוא שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, ולפעמים הוא מביא מצב של קושי ויסורים רק כדי שיתפללו לפניו.

* * *

ויקרא את שמו יעקב

"ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשוי, ויקרא שמו יעקב, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם". (פרק כ"ה פסוק כ"ו).

ופרש"י, "ויקרא שמו יעקב, הקב"ה. דבר אחר, אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב".

ובאור החיים מביא ראייה לפירוש הראשון של רש"י, שהפסד בפסוק "ויקרא שמו יעקב" הוא על הקב"ה, שהקב"ה קרא ליעקב את שמו יעקב. שאם הכוונה היא על יצחק אבינו שהוא קרא ליעקב את שמו, א"כ מה הפסוק ממשיך ואומר "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם", מדוע מזכיר את שמו של יצחק, הרי היה צריך לומר "והוא בן ששים שנה בלדת אותם", כיון שעליו מדובר בכל הפסוק. וז"ל, "ויקרא שמו יעקב, פירוש הקב"ה לא אביו, והעד הנאמן אומרו ויצחק בן ששים וגו', ואם הוא הקורא, היה לו לומר והוא בן ששים וגו', שבו משתעי קרא והבן".

הנה בגמרא בברכות (דף י"ג א') איתא, "תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, שנאמר והיה שמך אברהם. רבי אליעזר אומר, עובר בלאו, שנאמר ולא יקרא עוד את שמך אברם וכו'. אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, שאני התם דהדר אהדריה קרא דכתיב ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב וכו'".

מבואר בגמרא שאברהם אבינו אחרי שהקב"ה שינה את שמו מאברם לאברהם, שוב יש איסור לקרוא אברם, שכיון שנשתנה שמו לאברהם זהו שמו, ואסור לשנות. אבל אצל יעקב זה אחרת, אע"פ שנאמר בפרשת וישלח בפסוק (פרק ל"ב פסוק כ"ט) "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל", בכל זאת אין איסור להמשיך לקרוא לו יעקב, שהשם יעקב לא נעקר ממקומו.

ולכאורה יש לעיין מה החילוק בין יעקב לאברהם, מדוע אצל יעקב אע"פ שנשתנה שמו מיעקב לישראל, בכל זאת השם הראשון לא נעקר ממקומו, ועדיין יעקב שמו.

דבר אלוקינו יקום לעולם

ונראה דלפי דברי רש"י שמפרש כאן בפסוק שהקב"ה קרא ליעקב את שמו יעקב, הרי זה מובן מאוד, שכיון שהשם יעקב יצא מפי עליון, מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, הרי דבר אלוקינו יקום לעולם, ודברו ומאמרו של הקב"ה קיים לעד ולנצח נצחים, ולא שייך שיהיה לו ביטול בשום מצב. וממילא כיון שהקב"ה הוא מי שקרא ליעקב את שמו יעקב, לכן השם הזה אין לו ביטול, ולא שייך מציאות כזו שהשם הזה יעקר ממקומו. וע"כ בהכרח שמה שנאמר בפסוק "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל", אין הכוונה לעקור את השם "יעקב", אלא הכוונה היא רק להוסיף לו את השם "ישראל", אבל השם יעקב קיים במקומו ולא שייך שיבטל.

והפסד בזה שהוא נקרא בשני השמות, בשם יעקב ובשם ישראל, מבאר באור החיים בתחילת פרשת ויחי, שהוא בא לומר על שני בחינות שיש בשמו, שהשם ישראל מראה על בחינה יותר גדולה וגבוהה, ומביא ראיות על כך שכל פעם שמוזכר שם יעקב הוא מוזכר על הבחינה הראשונה, ואילו שם ישראל מוזכר על דרגה יותר גבוהה. ובאמת גם השם יעקב הוא נעלה עד מאוד, שהוא שמו של בחיר האבות, בוודאי שהדרגות שהיו שם הם בלא גבול ושיעור, וצורתו של יעקב היא הצורה שכתוב עליה שחקוקה בכיסא הכבוד, אלא שבכל זאת השם ישראל מראה על יותר מזה.

[ולכן מצינו צדיקים שהיו קרויים "יעקב" שהוא שם גבוה עד מאוד. ומי שקרוי בשני השמות "יעקב ישראל", בוודאי שזהו בחינה יותר גדולה, שיכול לעלות ולהתרומם בשני השמות הללו גם יחד].

סלחתי כדברך

ולפי זה יש לבאר מה דאיתא בתנא דבי אליהו רבה (פרק י"ח) שבמעשה של עכן "אמר לו הקב"ה ליהושע מה זה יהושע שוב אמרת לשון הרע לפני וכו', וכי לא אני הוא שאמרתי למשה רבך אכנו בדבר ואורישנו ואעשה אותך לגוי גדול וגו', כשבא דבר גדול בישראל ע"י מרגלים ועמד משה בתפלה לפני להזכיר שמונתם של אבותיהם שמעתי את תפלתו מיד, וכיון שאמר לפני סלח נא לעון העם הזה וגו' סלחתי שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך וכו', ע"כ. ומבואר שהקב"ה תובע מיהושע שהיה לו להתפלל על כלל ישראל סלח נא לעון העם הזה כמו משה רבינו שהתפלל כך, ואז הקב"ה היה עונה לו כמו שענה למשה סלחתי.

ולכאורה לא מובן אם למשה הקב"ה ענה סלחתי, מי אמר שגם ליהושע הקב"ה מוכרח לענות כך.

ולהמבואר י"ל כיון שהקב"ה אמר סלחתי, א"כ דיבור של הקב"ה הוא נצחי ונשאר קבוע לכל הדורות, וממילא אם יהושע היה מתפלל כתפילת משה היה מוכרח להיות שהקב"ה יענה סלחתי, שדיבור של הקב"ה הוא נצחיות ולא בטל לעולם.

*

אשר במאמרו ברא שחקים

הנה כל בריאת העולם נברא במאמר פיו של הקב"ה, וכמו שאומרים בברכת קידוש לבנה "אשר במאמרו ברא

שחקים וברוח פיו כל צבאם". ובפרקי אבות (פרק ה' משנה א') נאמר "בעשרה מאמרות נברא העולם".

ולפי המבואר שמאמרו של הקב"ה הוא נצחי וקיים לעד ולעולמי עולמים, ולא שייך שיהיה לו ביטול, א"כ גם מאמרו של בריאת העולם הוא נצחי וקיים לעולם ולעולמי עולמים.

ומעתה יש לעיין בזה מדברי ה"נפש החיים" (שער ד' פרק י"א) שכתב, "והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו, פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום וכו'". ולכאורה אין יתכן שיחבר העולם, הרי הבריאה היא במאמרו של הקב"ה שלא שייך שיבטל.

אבל באמת הפשט הוא דהנה בפרשת בראשית על הפסוק (פרק א' פסוק ל"א) "ויהי ערב ויהי בקר יום השישי", פרש"י, "יום השישי, הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עימהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום השישי כולם תלויים ועומדים עד יום השישי, הוא שישי בסיון המוכן למתן תורה".

מבואר בזה שבעצם הבריאה, נאמר תנאי שכל מעשה הבריאה הוא רק בתנאי ישראל יקבלו את התורה ויקיימוה, וממילא אם הבריאה תלויה בתורה, בוודאי שאם אין תורה בבריאה אין מה שיקיים את הבריאה. שמאמר הקב"ה בבריאת העולם תלוי בתורה, אם יש תורה יש לו קיום בעולם, ואם לא אין לו קיום.

שותף למעשה בראשית

והנה בדברי הנפש החיים הללו יש חיזוק גדול ונשגב, לכל אחד שלומד תורה, שזכותו גדול מאוד שהוא נעשה שותף להחזקת קיום העולם.

ומצוות צריכות כוונה, בפרט במצווה דאורייתא בוודאי שצריך כוונה, א"כ ראוי לכוון לקיים בלימוד התורה את המצווה הגדולה הזו של "לימוד תורה". ואז כשלומד מקיים בתלמודו מצוות תלמוד תורה, וממילא יש כח במצווה הזו לקיים את העולם, ואז זכותו נשגבה עד מאוד שנעשה שותף להקב"ה בקיום העולם. ואשרי לו ואשרי חלקו!

והנה בנפש החיים (שער ד' פרק י') מביא את דברי הוזהר שהקב"ה "אסתכל באורייתא וברא עלמא", ולפי המבואר שהתורה היא קיום העולם, מובן מאוד שהקב"ה אסתכל באורייתא על דרכו של תלמידי החכמים בתורה, ולפי זה ברא את עולמו.

חזק ואמץ בלימוד התורה הקדושה, ותעשה שותף להקב"ה בקיום הבריאה.

הערות לפרשת השבוע

"למה אשכל גם שניכם"

צ"ב מהו גם, ועי' חזקוני ועוד, והנה פרש"י גם שניכם, אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך, וצ"ב מפני מה אמרה ואתה תהרגנו, והלא סבורה היתה דעשו הוא דיהרג את יעקב, דלכך אמרה לו דיברך אל לבן לחרון.

ויתכן דרבקה אכן סבורה היתה דעשו איש השדה יגבר על יעקב ויהרגהו, ולכך אמרה ליעקב דיברך אל לבן לחרון, ויעקב השיב לה דאינו כן כמו דאת סבורה, אלא הגם דאני יושב אהלים מ"מ כוחי עמי, ואם יקום עשו עלי אני יהרוג אותו, ואמרה לו רבקה גם כדברך דאם יקום עליך אתה תהרגנו, מ"מ סוף דבר יעמדו בניו ויהרגוך, ואז אני אהיה שכולה משניכם.

וניחא הא דאמרה גם שניכם, כלומר אני הייתי סבורה תחילה דאם לא תברח אתה בלבד תיהרג, ומה אתה משיב אותי דאינו כן אלא אתה תהרגנו, מה תשובה היא זו והלא אדרבה מגרע גרע, דאזי אשכל גם שניכם.

הרב יצחק זאב דיסקין

קושיא

הרב שמואל מנחם כהן

א. "ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אתלך לדרש את ה'" (כ"ה), (כ"ב) וכתב רש"י, לדרוש את ה' - שיגיד לה מה תהא בסופה. והרמב"ן כתב, ולא מצאתי דרישה אצל ה' רק להתפלל, כטעם דרשתי את ה' וענני (תהלים לד ה'), דרשוני וחיו (עמוס ה ד), חי אני אם אדרש לכם (יחזקאל כ ג): וקשה על דבריו מהא דכתיב (מלכים א' כ"ב, ח') "ויאמר מלך ישראל אל יהושפט עוד איש אחד לדרש את ה' מאתו ואני שנאתיו כי לא יתנבא עלי טוב כי אם רע מיכיהו בן ימלה ויאמר יהושפט אל יאמר המלך כן" והתם רצו לשאול אותו האם ללכת למלחמה או לאו ומבואר להדיא כרש"י לכאורה.

ב. כתב רש"י (כ"ה, כ"ו) בן ששים שנה - עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון ועשר שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה. ושמעתי להקשות דוכי עד שעברו עשר שנים לא היה מתפלל אף דלא ידע שהיא בודאית שהיא עקרה. וגם דמנא ליה שהיא עקרה, אולי זה מחמתה, דהא כל כמה דלא הוחזקה דאינה יולדת על ידי שלושה בעלים, מותרת להינשא לאחר שאין לה בנים משום דיתכן דמשום הבעל או משום שניהם יחדיו, אך אין זה ודאי שהיא עקרה.

הערות לדף היומי

הרב מנחם מנדל לבנטל

כ' ע"א המוכר שט"ח לחבירו, הא דשיעבוד הגוף אינו נמכר אמר מרן הגר"ח זצוקללה"ה דאין הביאור דלא ניתן להמכר אלא דאין את הצבת שיתפוס את השיעבוד ומה"ט בירוש דאין צריך קנין עובר גם השיעבוד הגוף וכן במעמד שלשתן יעוין תו' גיטין יג' דגוף השיעבוד עובר דחז"ל מעבירים אף את השיעבוד הגוף.

כא' ע"ב קטן, בסוגיא מבואר דקטן לאו בר יאוש. והקשה הגרע"א דבמתנות עניים מבואר דמעיקרא איאושיה מייאשיה מיניה. וקשה דהא איכא קטנים וקטנים לאו בני יאוש ניהו וצ"ע. ונראה דהנה בר"מ מבואר דהא דהלכו בה הנמושות מותר יליף לה מקרא דולא לעורבים ולא לעטלפים ונראה דבמתנות עניים דהוה ממון דאין לו תובעים אינו שייך להעניים אלא דיש להם זכות זכיה בו וכיון דידעינן שלא יבואו ליטלו ממילא דינו דמותר לאחרים נמצא דא"י חלות יאוש אלא חוסר התיחסות וזה שייך אף בקטן ודו"ק.

כב' ע"א זוטו של ים, יש דעות בראשונים דזוטו של ים א"י שייך לפרשה דאבידה אלא כלשון הגמ' התורה התיירו אבל ברמב"ם מבואר דהוה דין יאוש וצ"ע.

כב' ע"א מה אתם לדעתכם, הנה בקצה"ח רמג' הביא דעת התרה"ד דמשרתת מותרת לתרום מדין זכין והקצה"ח דעתו דאין דין זכין מאדם אלא זכין לאדם והביא ראיה מהא דהתו' נזיר יב' הקשו איך יכול לעשות שליח להפריש חלה והא הוה דשלבל"ע אלא מוכח דלא אמרינן זכין מאדם. ונראה דאלו ואלו דא"ח דבזכות שאינו גמור פועל עם הקנינים של הזוכה ולכן לא אמרינן רק דזכין לאדם אבל בזכות גמור אף יכול לפעול עם הקנינים של הבעלים ויעוין כתובות יא' דגר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד והוה מהדין דזכין אף דצריך דעת בעלים ומבואר כהנ"ל דבזכות גמור אמרינן גם דין דזכין מאדם ודו"ק.

כו' ע"א דעת הרמב"ן דיאוש ברשות לא מהני אבל דעת התו' כאן דיאוש ברשות מהני.

תגובות

תגובה למאמרו של הרב א גרינבלט בענין סימני דגים (פ' חיי שרה)

קראתי את המאמר הנפלא והמקיף של ידידי הרב אלחנן גרינבלט שליט"א בענין הכרת מיני דגים, שדן בהרבה נקודות יסודיות ומעניניות בסוגיה זו. באותו ב הביא מחלוקת הרמב"ם ורמב"ם" אם יש מ"ע לבדוק סימני הטהרה לפני אכילת מיני בשר, וכתב דמסתמת הפוסקים נראה שלא חששו לשיטת הרמב"ם וריב"ש, כי לא הובא כלל בב"ב ובנו"כ [וכן כתב הגר"ח" שרייבר שליט"א במאמר שפרסם בעומקא בענין]. ראוי לציין שהאבני נזר (י"ד סי' א' אות ו') הביא ד' החינוך ורמב"ם ודן ע"פ דבריהם להחמיר בנידון שלו, ונהי דבסוף נוטה להקל מטעמים אחרים מ"מ לא הזכיר כלל השיטות החולקות.

בכבוד רב

הרב שלמה אנגלרד

מה ששאל הרב אלי' למברגר למה נענש יעקב אבינו על כיבוד אב ואם כיון שהלך שם בציונים, י"ל דאם היה הולך מיד ליקח את זיווגו ולחזור לא היה נענש, אבל כיון שנשתתה שם יותר אז פורעין ממנו על הכל, ויש להעיר על הגמרא שאמרו דעל י"ד שנה של בית עבר לא נענש, דלפי הסברא י"ל דרק על אלו נענש, דהרי י"ד שנה שעבד בשביל רחל ולא היה צריך בשביל זיווגו, משא"כ לילך באמצע הדרך כדי ללמוד, שלא זה אמרו לו לעשות, אלא רואים מכאן דאפילו אם תחילת כניסתו לשם לא היה בצדק, כיון שלמד תורה הרי היא מגינה עליו, משא"כ ב"ד שני עבדות שמא היה צריך לומר מיד שבא בשביל הזיווג ולא להתחיל לעבוד אצלו וישאל לו מה משכורתך, וכן היה לו ליהרר יותר מפני רמאות לבן כיון שרחל הוזהרה אותו מתחילה, וגם היה יכול לברוח עם רחל וכמו שעשה לבסוף, ולכן נענש.

בדברי חיזוק כתבו שיש לחוש שלא ליגע בכתבי הקודש באמצע הסעודה, ויש להוסיף עוד לציין לדברי הבה"ל ריש סימן תע"ה.

הרב דוד אריה שלזינגר

בשבוע העבר נתפרסם כאן מאמרו של הרב א. גרינבלט, מפקח כשרות וראש כולל, אשר פרס כשמלה באריכות יתירה את משנתו בהלכות סימני דגים וטהרתם. ואשרי חלקו שיגע ומצא כדי מידתו בתוה"ק, ואף טרח וזיכה את הרבים בפרסום הכרעתו להלכה למעשה.

אולם לעומת הבנתו ומסקנתו לפטור מבדיקת קשקשים לכל דג, שמענו מכמה פוסקי זמננו שחייבו לבדוק, וכפי שהביא בשם הגר"ן קרליץ. וכן נקט המרא דאתרא, הגר"ד מורגנשטרן שליט"א, ואף שאינם זקוקים לדברנו כלל ועיקר, באנו כיהודא ועוד לקרא לברר שיטתם, ולהשיב על טענות הרב הנ"ל.

הנה נראה פשוט, דלית מאן דפליג על כך שישאל שדג כמות גדולה של דגים, ומיין אותה מיין אחר מיין ע"פ זיהוי הדגים בשלמותם והכרת מינם, שהדגים מותרים באכילה, ואין זה נוגע לא לשי' הרמב"ם במצות עשה של הכרת הסימנים, ולא לשיטת הריב"ש שאין הולכים אחר הרוב בענין זה. וגם אין כאן מקום לדון בגדרי מיעוט שאינו מצוי. וכל אריכות הדברים בזה למותר. (והדברים אמורים גם אם היה ממיין אותם רק פעם אחת באופן שאפשר להניח שדי במיין זה, ולא דוקא ב 5-10 מיונים כמו שכתב הרא"ג, כי לפי בירורינו לא מצינו כן

אפילו בייצור הטונה שבקופסאות השימורים, וק"ו בדגים הקפואים).

הדיון הוא במקרה שכמות דגים זו המחוייבת במיון (כמו שכתב רא"ג), הגיעה ליד גוי, והגוי שאין לו נאמנות אומר שמיון אותה חמישים פעמים ואינו מוכר לנו אלא דג פלוני בלבד. האם מותר לאכול דג זה על סמך המיון של הגוי, (בין אם קונה את הדג באופן שכבר א"א להכיר טהרתו, ובין אם אפשר להכיר אבל אינו בודקו. ומה שכתב הרב באות ז' לחלק בזה, אינו מובן). והאם המצב בנ"ד שהדגים נקנים ממפעלים גדולים (שבדרכי המציאות היא שעושים מיון ראוי מסיבות שונות) שונה מקניה מיד גוי כפי שהיה בזמן השו"ע, שאז היה ברור שאסור לאכול דג כזה בלא בדיקה, אבל אולי על נאמנות המפעלים ניתן כן לסמוך. והיינו האם יש הבדל בין הפעם הראשונה שקונה חתיכה מהגוי, לפעם המאה והאלף, שהוחזק כבר שמספק תמיד רק את המוצר שהתבקש. נידון זה אינו נוגע לשאלה אם אפשר לסמוך בדינים אלו על הרוב, כי גם על הרוב אין הגוי נאמן, וכמו שכתב כבר באגרו"מ יו"ד ח"ד סי' א'. (ויש לדעת שיש הבדלים בדרכי הייצור וטיב המיון בין דג לדג, ובין מדינה למדינה, ולא שייך לומר בזה כלל גורף. ובאופן כללי, ברור שיש רמאויות גם בשוק הדגים כמו בכל תחום אחר. ומש"כ שם בשם עשרות משגיחים וכו', שלא נמצא דג טמא מעולם בין הדגים, בודאי אינו נכון לגבי כל סוגי הדגים).

דיון זה אינו חדש, וכבר עמדו עליו רבותינו בדורות האחרונים. (חלק מהדברים התפרסמו בירחון אור המזרח גליון לו, וכנגד המתירים כתב בתשובת האגרו"מ ותשובת הגר"י בעלסקי שנדפסה בספר שלחן הלוי), ויש כשרויות שהדגים הנמכרים על ידם אינם עומדים בפיקוח של ישראל כלל, אלא סומכים על נאמנות המפעלים, ומסתפקים בביקורת של משגיח פעם בכמה חודשים. לעומת זאת, בכל כשרויות המהדרין בארץ ובחוץ לארץ, לא נתקבלה דעה זו, ומקפידים על השגחה תמידית בכל ייצור של דגים, וכמו גם בכל ייצור אחר שאין סומכים בכשרויות המהדרין על חזקות ואומדנות בגלל המכשולות המצויות לפי המציאות כיום, וכמדומה שאף אחד כאן לא היה קונה גם דגים אלו אם היו מגיעים באריזה בלי שום חותמת רק עם שם המפעל היצרן בסין. (ואף בנידון שלפנינו, יש כשרויות המורים שבאותם דגים הנידונים שיוצרו בלא נוכחות משגיח, חובה על הלוקחות לבדוק את סימני הטהרה בעצמם).

בנידון זה החמירו כבר החזו"א, האגרו"מ, הגר"ש אלישיב (ע"פ עדות תלמידיו), היבוע אומר (יו"ד ח"ה סי' ט' סוף אות ג'), צ"ל, ולהבחיל"ח הגר"ן קרליץ שליט"א ועוד. אם משום שנקטו שאין נאמנות לגוי גם במציאות הקיימת היום במפעלים. ואם משום שסברו שג"ז בכלל גזירת חילוק טרופה. (אמנם לענין זה יש לדון באמת שיתכן שדג שאפשר להכיר טהרתו אינו בכלל גזירה זו, ואכמ"ל). וע' מה שהרחיב בענין זה בדבריו חריפים הגר"י בעלסקי, בספרו שלחן הלוי חלק בירורי הלכה סי' כ', ויש הרחיק גם בענין גזירת חילוק השייכת כאן, ודחה הראיה מחילוק אומן, שעליה הר"א"ג. ולאידך גיסא ע' מש"כ בענין זה בחלקת יעקב יו"ד סי' ל"א (בתשו" מבמה"ח).

דיון נוסף שהתעורר בנידון דידן, באותם דגים שניתן להכיר בצורתם ועורם את מינם, אבל אינם מגיעים שלמים עם ראש ושדרה, האם אפשר לסמוך על טביעות עין בזה, או שחז"ל קבעו שאין לסמוך על טביעות עין והכרת דג אלא בדג שלם בראשו ושדרתו. ידוע שיש ב' שיטות בפ"י הגמ' בע"ז (בדף מ' ע"א), ולשיטת רש"י ודעימיה שכדבריו פסק הרמ"א, אין הכרח שיצטרכו ראש ושדרה בשביל להכיר את מין הדג (והנידון בסוגיא הוא להתיר דג שאין מכיר את מינו, ע"פ סימנים בצורת הראש והשדרה), אבל לדעת הראב"ד ודעימיה, ושכן פסק המחבר, נראה לכאורה שבשביל לסמוך על הכרת מין הדג צריך דוקא הכרה בראש ושדרה. (וממילא, מכאן שגם לרש"י ודעימיה לא נתבאר להדיא שחולקים בפרט זה, שהרי לא דנו כלל בזיהוי מין הדג, ואפשר שגם הם מודים שזיהוי מין הדג אפשרי רק בדג שלם. וכמו שלכא' נקט הב"י אליבא דהרשב"א. ומאידך יש מרבתינו שנקטו ששיטה זו לא נפסקה להלכה, ע"כ לא בפרט זה, ולכן א"צ לחוש לזה). שאלה זו צריכה עיון היטב בסוגיא בע"ז ובמהלך הגמ' ע"פ פירוש הראשונים והב"י לשיטה זו, ובדברי הב"י בזה, ובמיוחד בדברי הרא"ה בבדק הבית ובחידושי שם. וגם יל"ע בדין חתיכות שיש קשקשת בא' מהם, ומתאימות במראה ולא שוות בחיתוך, ע' בס' פ"ג סעי' ד' ובנו"כ שם. ויעיין גם בחלקת יעקב ובשלחן הלוי שם שהאריכו גם בכל זה. יש לציין ששנידון זה, מלבד השאלה ההלכתית, יש לברר את המציאות אם אפשר לסמוך על מראית העין של הלוקחות כאן שאינם רגילים בדגים אחרים ובפרט בדגים טמאים, ואם א"צ לחוש שיש באיזורים הגידול של דגים אלו דגים אחרים העלולים להתחלף בדגים אלו, ובפרט בעיון שטחי בלבד. והדברים צריכים בירור לגבי כל אחד מהדגים הנידונים בפנ"ע.

כמו"כ יש לציין שמה שממליץ הרב הכותב למי שאינו רגיל כ"כ בדגים ש"יכול להסתכל על תמונות כדי ללמוד איך להכיר את הדגים כמו שהמשגיחים לומדים", נראה לומר, כי כל מי שראה כמות גדולה של דגי מושט, יודע שיש הבדלים בגוונים ביניהם, וגם אינם דומים לגמרי לדגים שבתמונות שהינם עדיין בקשקשיהם, וכ"ש שלא ניתן להכיר בודאות את החתיכות ע"פ התמונות של דגים שלמים עם ראש וסנפיריהם וכו' (מצד המציאות, מלבד השאלה ההלכתית הנ"ל). ומה שכתב שם שלהכרת ה"מין" ע"פ ההלכה וחז"ל, די בהכרת מה שמוגדר כבני אותו "מין" ע"פ ההגדרה המדעית, למרות שתחת סיווג זה נמצאים עוד דרגות רבות של סיווג, והסוגים ניכרים זה מה זה בבירור וידועים אצל בני"א כסוגים שונים, צע"ג, ובמיוחד ע"פ דברי החוקרים שבאותו מין

ומשפחה של דגים נכללים לפעמים גם דגים שאינם כשרים. (ומאידך מה שהאריך באות ד' להוכיח שא"צ לראות את הקשקשים דוקא, וסגי בהכרת המין, הוא למותר, כי אין מי שיחלוק על זה).

וכמדומה שדי בדברינו עד כאן. אבל כדי שלא יחשדנו הקורא כי לא למדנו בעיון את דברי הרב הכותב, נציין עוד כמה הערות.

א. מש"כ באות ב' "שכבר נתברר היום אצל המומחים והוא מפורסם לרבים העוסקים בכשרות משנים רבות שרוב הדגים טהורים", צ"ע, כי גם אם רוב המוגדרים אצל המומחים כ"דגים" הם טהורים, א"י אומר שרוב יצורי הים הם טהורים. אבל בר מן דין, הנידון הוא מה רוב הדגים במקום הדיג המסויים הזה, ע' בר"ן חולין ס"ג ב', וע"ש בתוס' ושא"ר. (ויל"ע אם לדעת הרב הכותב מותר להכנס בזמנינו לחנות של גוי, למשל בתאילנד, ולקנות בשר דג טחון, על סמך הרוב).

ב. ומש"כ עוד ש"בכ"א מסתימת הפוסקים רואים שלא חוששים לשיטת הריב"ש כי לא הובא כלל בב"י ולא באף אחד מהנ"כ. ושוב חזר בסוף דבריו "יצא שאין פוסק שפסק את הריב"ש". הנה בכמה מתשובות האחרונים הובאו דברי הריב"ש לענין דינא, ודנו בדבריו, ע' מהר"ם שיק, בית יצחק, אבני נזר, לבושי מרדכי, ערוגות הבושם, הר צבי ועוד. ובאגרו"מ נקט כדבר פשוט דאפי' בחשש של אחד מאלף לא אולי' בתר רובא. וע' גם בשבט הלוי ח"ב סי' ל"א וח"ד סי' ע"ו.

ג. ומה שהאריך והביא מדברי הרמ"א בסעיף ה', והוסיף וסיים **דמשמע** מהרמ"א והש"ך דמותר לאכול גם את הדגים עצמם בלי בדיקה. מי שיטרח ויעיין במקור הדברים יראה שמדובר שם לגבי חשש ציר דגים טמאים דרבנן דוקא, ובאופן שאין חשש באכילת הדגים מצד עצמם כי הם ניכרים לעין, (ולענין הציר מקילין מספק אפילו **במצויים דגים טמאים**, ולא רק בהריג וכיו"ב שאין דרך טמאים להתערב עמו כמ"ש הרמ"א שם). ובדיעבד מקילים אפי' בנמצאו ביניהם דגים טמאים מה"ט דציר דרבנן, וכמו שהעתיק הרב הכותב מלשון הרמ"א.

ומה שהוכיח הכותב שגם בדאורייתא מקילים כל זמן שאין רואים דגים טמאים דהרי מיירי בבליעות ע"י מליחה, ומליח כרותו והוי כטעם האיסור בעצמו, וגם כתוב שאם בודאי או אפי' ספק שהיו ביחד מעל"ע במים אז כבוש כמבושל מה"ת, דבריו תמוהים, כי כונתו כפה"נ לדברי הש"ך בסק"ד, אולם בהמשך דברי הש"ך מבואר דבנשור מעל"ע דכבוש כמבושל והנידון באיסור דאורייתא, יש להחמיר (בידוע שהיו דגים טמאים ביניהם ויתכן שנשור מעל"ע. אבל כשאין רואה דגים טמאים הוי ס"ס לגבי האיסור דאורייתא). ואילו במליחה לחד, כתב הש"ך שם דאכתי הוי רק איסור דרבנן דציר דגים, ויש חולקים על הש"ך וס"ל דאף בכבישה מעל"ע ל"ח כמבושל לענין זה, ע"ש בפ"ת והגה"י דאברהם.

ד. בהערה בסוף אות ב', כתב לחדש שגם הריב"ש מודה שבדגים אין מצות הבדלה, ע"פ מש"כ מהרש"ם בדעת' לתרץ למה אין דין הבדלה דהריב"ש גם בטריפות, וכתב ש"פ הגמ' במעילה ט"ז ב' להבביל חולק על התנ"כ וס"ל דלא נכללו טריפות בקרא דזהבדלתם ע"ש. וכתב הרב הכותב "אלא מתרץ ע"פ גמ' מעילה כו' ימצא דקרא מיירי בבהמות המטמאים ולא בטריפות א"כ מוכח דלא קי"ל כתנ"כ הנ"ל כו' כלומר המצו"ע ד"זהבדלתם" דריב"ש רק שייך לנבילות, עופות, שמונה שרצים וכו' שיש להם דין טומאה. וע"פ יסוד דדעת', ברור שהבדלה גם לא שייך לדגים כו' משא"כ דגים שאינם מטמאים כלל". לא זכינו להבין מה מצות הבדלה דריב"ש שייך בשמונה שרצים שיש להם דין טומאה. אלא שמהמשך לשון המהרש"ם יתבאר שלא היתה כונתו כלל למה שהוציא מדבריו הרב הכותב, וז"ל מהרש"ם שם "ולכן נ"ל דהמעין במעילה כו' ימצא דקרא מיירי בבהמות המטמאים ולא בטריפות ובפרט לפמ"ש התוס' שם דבהבדלת דלא כמ"כ מוכח דלא קי"ל כתנ"כ הנ"ל". ולכאורה נמצא אם כן שכונת המהרש"ם לומר דלד' התוס' אין מצות הבדלה דריב"ש גם בבהמות ובעופות, אלא רק בשרצים בלבד, וזה לא יתכן. אלא בהכרח שאין כונת מהרש"ם למה שלמד הרב הכותב מדבריו כלל. (ובעיקר דברי מהרש"ם עצמו שכתב ע"פ הגמ' במעילה, כבר תמה טובא בשבט הלוי ח"ד סי' ע"ו אות ה').

ה. באות ג' נדחק לומר דמש"כ רש"י דגזירת חילוק היא אפילו משום חשש דא' מאלף, לא נפסק להלכה, כי לא הועתק לשון רש"י אלא באו"ז ובלבוש. וגם אינו אלא משום חשש בריה. ויש להעיר שמלבד סתמיית הפוסקים שגזירת חילוק היא בכל גונא ואפי' בחשש רחוק, וכשאר גזירות חכמים שבאותה משנה. גם יש להוסיף, שלשון רש"י הועתקה גם בב"י ס"ס פ' ובס"י קי"ד. ומש"כ דהוא משום חשש בריה, הרי רש"י כ' לא צריך לראות קשקשים כמבין.

ו. באות ז' הביא שבמקום שא"א לבדוק מודה הריב"ש דאזלי' בתר רובא, "ככתוב בפירוש בדברי הריב"ש עצמו" וכו'. ותמוה, שהרי הריב"ש מבאר שדין הבדלה אינו דוקא משום חשש מיעוט המצוי כבטריפות הראיה, שהרי כאן אסור גם במיעוט שאינו מצוי, ועוד דבדין מיעוט המצוי דטריפות הראיה וכיו"ב א"צ לברר אלא בדאפשר ולא בנאבדו הסימנים, **משא"כ הכא**.

ט. עוד שם. טען שדברי הפוסקים בענין נאמנות המפעלים נאמרו דוקא בדגים בלי עור. אולם נראה שלעיקר הנידון שלפנינו אין נפק"מ בין דג בלי עור לדג עם עור אלא שלא נבדק מעולם ע"י ישראל. ויש כאן מקום לנצל את ההזדמנות כדי למנוע טעות מהציבור, שרבים סבורים בטעות שכשרות הדגים דורשת שהדג יגיע עם עור, וזוהי סגי. ואינו כן, כי צריך לראות קשקשים כמבין.

י. עוד שם, דחה את השמועה שיש מקרים שההשגחה במפעלים הסיניים בלתי אפשרית (במגבלות התקציב וכח האדם), ומסיבה זו וגם

דברי חזק

לע"נ רחל בלומה בת יבדלחט"א משה יעקב הי"ו

נגיעה בידו למקומות בגופו קודם נט"י דשחרית - לא יגע בידו קודם נטילה לפה ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעיניים [שו"ע סי' ד' סעיף ג'] מפני שהרוח הרעה השורה על הידיים יוכל להזיק לאלו האברים (ס"ק י"א). ויש והזהר אפילו ע"ג עיניו מבחוץ אם אפשר לו (ס"ק י"ב).

נגיעה באוכלין קודם נט"י דשחרית - ואם נגע במאכל קודם שנטל ידיו אין לאסור המאכל ע"י זה [ס"ק סי' ד' י"ד וסוף ביה"ל "לא"] אבל לכתחילה **מאוד יש לזהר** שלא ליגע בשום מאכל, ואם נגע באוכל ידיו שלוש פעמים (ס"ק י"ד). צריך להזהר לנשים שיהיו בנטילת ידיים שלוש פעמים בסרוגין כמו האנשים, וגם כי הם מתקנות המאכלים שלא יטמאום בידיהם, **גם יש להזהר שקטנים יטלו ידיהם בשחרית, כי נוגעים במאכל** [ס"ק י"].

שלא לעבור שום איסור מחמת נט"י - ומ"מ חלילה לעבור שום איסור עבור חסרון נט"י כגון לעצור עצמו מלהשתין ע"י זה, או ליקח מים שהכין חבירו עבור עצמו אם לא ברור לו שיתן תכף תמורתם אחרים ויש נכשלין בזה [מ"ב סי' א' ס"ק ב']. ולכאורה די אם בנטילתו גורם להעיר משנתם אחרים כגון אחים, אשתו וחברים גם זה כלול בדברי המ"ב הללו.

נפילת אפיים - כשנופל על פניו נהגו **להטות** על צד שמאל. [שו"ע ריש סי' קל"א] והיינו שלא סגי ליפול בלבד על היד אלא גם צריך להטות את עצמו לצד שמאל [במנחה] ולצד ימין [בשחרית]. [פשוט ומבואר בביה"ל שם]. ונוהגים לכסות הפנים בבגד, ולא די כיסוי היד שנופל פניו עליה, לפי שהיד והפנים גוף אחד הם ואין הגוף יכול לכסות את עצמו [מ"ב ס"ק ג'].

מתי לומר ברכו אחרי שחרית ומעריב - יש לנהוג שלא יאמר הש"ץ "ברכו" אלא אם כן בא אחד אחר ברכו **ולא שמע כלל** באותו יום, דהיינו שלא שמע כלל ברכו בתפילה או שלא שמע מהעולים לתורה. [גם מי ששמע ברכו ורוצה כעת, אחר תפילת הציבור, להתחיל להתפלל ביחידות אחר ברכו שיאמרו בשבילו, מותר לומר ברכו בשבילו]. [פתחת המ"ב לס"י ס"ט] [מקומות שלא מקפידים על כך אין לבטל מנהגם אם יגרום למחלוקת - מ"ב שם].

סיבות אחרות חלק מייצור הדגים נעשה בלא נוכחות משגיח יהודי במקום. וכן דחה את השמועה על המקרים שהדגים (טונה) באו לפני המשגיחים אחר שנחתך כבר ראשם, עכ"ד. ואמנם הדברים הנ"ל בנוגע להעדר ההשגחה בייצור חלק מהדגים, נמסרו ונתפרסמו ע"י וועדי הכשרות המהדרין כאן בארה"ק בקווי המידע הרשמיים שלהם. כמו"כ ענין הדגים בלא ראש נמסר ע"י המשגיחים שנכחו בייצור הדגים, (ובאופן כללי ברור שבייצור הטונה יש שמכניסים את הדגים לתנורים כשהם שלמים ורק אח"כ מנתחים אותם, ויש שחותכים אותם קודם - אם לא שההשגחה דורשת להמנע מכך. וזה תלוי גם בסוג הטונה וגודלה. ובדגים הבאים אלינו כפילה, הרי 'משום מה' אין להם ראש אחרי שנחתכו כפילה, והשאלה היא באיזה נקודה נמצא המשגיח, אם הוא נמצא בכלל). הכ"ח לכבוד התורה חכמיה ועמליה

הרב שמואל פישקביץ

דגים טהורים וטמאים

לפני כמה שבועות נדפסו כאן דבריו של הגאון ר' יוסף שרייבר שביאר דאפשר ללכת אחר הרוב בענין הדגים, והיינו דרוב הדגים שבאים אלינו כדגים כשרים אכן כשרים הינם. ולאחר מזה, נדפסה תגובתו של הרה"ג ר' ישראל מאיר מורגנשטיין נ"י דאף כי במציאות יש רוב כזה אין לסמוך עליו משום דאינו מוגדר לא כרובא דאיתא קמן משום דלא ספרנו את הדגים אשר במפעל, ולא ראינו להדיא דרוב הדגים שם טהורים הם. ולא כרובא דליתא קמן משום דרוב התלוי במעשה הוא דאיתא בגמ' בכורות כ. דלא אזלינן בתריה. עכתי"ד, וכעין זה כתב בקונטרסו הנפלא שיצא לאור עכשיו על ענין זה.

ואחרי שניסיתי להבין את דבריו זמן רב ושטחתי לפי גדולי התלמידי חכמים, ואמרו לי כי יש כאן גם רובא דאיתא קמן וגם רובא דליתא קמן. רובא דאיתא קמן משום דאין סהדי דאיכא רוב במפעל, ואין דין ספירה בזה, דהרי כל אדם יודע בידיעה גמורה את האמת הזו שבמפעל רוב הדגים כשרים [כפי מה שהבנתי מדבריו ומדברי כל העוסקים בענין], וכן נראה בפשיטות, דמאי דאיתא בגמרא דבעיר דתניוק הנמצא בעיר שרובה ישראל אזלינן בתר הרוב אין צריך ואין זה מציאותי לספור, אלא דכן מוחזק לנו, ומהיכי תיתי דלא יסמכו על ידיעה כזו שנראה כי היא בגדר אנו סהדי [ושבו, את המציאות איני יודע מעצמי אלא מתוך דברי הכותב הנ"ל ואם לא הבנתי נכון, דברי בטלים ומבוטלים].

וגם רובא דליתא קמן איכא הכא, דומיא דרוב קונים לרדיא, דאף דאין סברא מסוימת לקנות לרדיא מיחסים המאורע לרוב, וכן ברובא מקדשי והדר מסבלי. ובפרט דכאן נראה דגם איכא סברא בזה. ומאי דדימה זה לדברי הגמ' בבכורות הנ"ל, התם אתינן לחדש מעשה של פטירת רחם מכח הרוב, ולא דמי כלל להכא דאתינן לברר את מציאות הדג שבא לפנינו, דמי ממש לרוב לרדיא. וגם דלדבריו תקשי היאך שרינן מדאורייתא אשה במים שאין להם סוף, משום דרוב טובעים ומתים ככהא' גוונא, והא רוב התלוי במעשה הוא, אלא ודאי נכשבים לברר מציאות האם חי האיש או לאו, אין זה נוגע לדין רוב התלוי במעשה. ומה שהחזון איש אסר בזמנו הדגים והקדרות כמובא בקונטרס הנפלא הנ"ל, צריך לומר דלא היה משוכנע שיש רוב, אך אם יודעים שיש רוב כה מוחלט שבדאי אין זה מיעוט המצוי אין מובן מדוע לא ילכו אחרי הרוב.

הרב שמואל מנחם כהן

כתב הגרי"ז דסקין בפרשת לך לך:

דבריו יפים ונוכחים בטעמים, אך מה שהביא מדברי הרמב"ן אינו נראה ענין לדבריו, דהרמב"ן הביא דוגמא לכך שהאות כ"ף משמשת לתאור זמן ולא ככ"ף הדמיון [כמו ברוב הפעמים] מקרא דידן, ועל פי זה פירש את הנס שב"ה היא כפורחת וכו" שבוטל הפריחה היה נ"ל, ולזה שהכ"ף משמש כאן כתיאור זמן אין צריך את הרמב"ן. ובעצם דבריו היפים יש לאומרם בנוסח זה: בסיפור בו ביאת שרי למצרים גרמה למאורע, צריך לציין שגם היא באה עם אברהם, כי זהו מעיקר הסיפור.

הרב שמואל מנחם כהן

תגובה לדברי הג"ר אליהו למברגר שליט"א

דבריו יפים, אך יש להעיר דאין נראה דזמן העיבור תלוי בט' חדשים דיניים, דהא יש מקדימה ומאחרת ללדת, ודוקא בדבר כעור בתולים שקבעו בו חכמים שיעור הוא דאמר הירושלמי דתלוי בשנים דיניות, אך הכא זהו זמן מציאותי, ולא תשעה חדשים אלא זמן שלוקח לתשעה חדשים ממוצעים לעבור [דכך היא גדילת העובר].

הרב שמואל מנחם כהן

הרוצה לקבל כל שבוע את ה"עומקא דפרשה" במייל נא לפנות לכתובת: shira9945@gmail.com

נושאי הגליזנות הקרובים:

ויצא - שבע ברכות

וישלח - הסתכנות למצוה ולמזון

וישב - חנוכה בהלכה

מקץ - חנוכה באגדה

חידו"ת ובידורי הלכה, [עד 700 מילים]

יתקבלו בשמחה בדוא"ר:

haym@mehadrin.net

או בתיבת "עומקא דפרשה" שבכניסה לביהכ"נ חזון איש.

ע"ג דיסק עד יום רביעי 8:30 בבוקר,

ובדוא"ר עד יום רביעי 12:00 בלילה.

יתקבל רק חומר עם שם מלא.

מפאת ריבוי הכותבים שליט"א

ועקב ההוצאות הרבות המשתרגות ותופחות

הננו להודיע שמכיון שמלכתחילה המאמרים הם

במתכונת של 700 מילים בלבד

וכפי שרשום ליד כתובת הדוא"ר,

לפיכך החורג מסך 700 מילים

מתבקש לשאת בהוצאות בסך 40 ₪